

Dalia Dilytė

ORIGINALI KRISTIJONO DONELAIČIO
PASAKĖČIA „RUDIKIS JOMARKININKS“

Anotacija. Straipsnyje pateikiama išsami Kristijono Donelaičio pasakėčios „Rudikis“ studija. Antikos, Viduramžių, Renesanso ir Apšvietos laikų pasakėčių kontekste tiriamas Donelaičio pasakėčios siužeto originalumas. Pateikiamas pasakėčios eilėdaras, leksikos, stilistikos ir kompozicijos tyrimas. Stengiamasi nustatyti pasakėčios teksto santykį su *Metais*, su kitomis pasakėčiomis, su Donelaičio pirmtakų ir amžininkų kūryba. Tyrimo medžiaga suteikia galimybę padaryti išvadas, atskleidžiančias būdingiausius pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ bruožus, tradicinius ir originalius jos ypatumus.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvių literatūra; pasakėčia; Donelaitis.

SIUŽETO KLAUSIMAI

Visi šios pasakėčios tyrinėtojai tvirtina, kad panašios antikinės pasakėčios nesą. Iš esmės šis teiginys teisingas: pasakėčios apie nuvaikomą ir vis sugrįžtantį ko nors pasičiupti šunį antikiniai autoriai neparašė. Tačiau būtinai reikia pabrėžti, kad Donelaičio kūrinėlyje išsakyto kelis kartus baudžiamo ir vis neatsisakančio piktų kėslų piktadario motyvo antikinėje pasakėčioje būta. Jį pateikė pasakėčia apie žmogų ir šerną parašęs Avianas (Gaide, 30). Manoma, jog kurdamas šią pasakėčią, jis truputį dairėsi į Ezopą (Chambry, 199) ir Babrijų (Schneidewin, 95), bet paėmė iš jų kūrinėlių kitus motyvus, o kelis kartus baudžiamo piktadario motyvą sugalvojo pats¹. Aviano

¹ Françoise Gaide, „Les sours“, in: Avianus, *Fables*, Paris: Les Belles Lettres, 1980, p. 40.

pasakėčioje veikia šernas, niokojantis valstiečio pasėlius. Vieną sykį sučiupęs knisanti lauką šerną, valstietis nupjovė jam ausį. Antrą sykį piktadarys neteko antros ausies, o trečią sykį šernas, sukišęs šeriuotą galvą į pasėlius, buvo nudėtas. Donelaičio pasakėčios veikėjas Rudikis, besirengdamas ką nors nugvelbti, vieną kartą gauna per nugarą, antrą kartą jam užvožiama per sprandą, trečią – per strėnas, o ketvirtą kartą nukertama uodega. Aviano pasakėčios antroji pusė nebeturi su Donelaičiu nieko bendra², tačiau šiokių tokių bendrų bruožų galima rasti abiejų autorių pasakėčių moraluose. Aviano pasakėčios moralas logiškai išplaukia iš kūrinėlio turinio: „Šis aprašymas pamoko tuos, kurie dažnai išdrįsta daryti bloga, niekaip negalėdami nekišti rankų prie nedorų darbų (17–18)“³. Matome, kad autorius tikisi savo kūrinėliu pataisyti, pamokyti bloguosius. Donelaičio moralo pagrindinė mintis panaši į Aviano. Poetas moko vagis, plėšikus ir kitus budelio vertus klastūnus liautis griebti gatava ir sąžiningai pelnyti duoną. Dar viena sąsaja su Avianu būtų nubaustojų kenkėjo kvailumo akcentavimas. Nudobęs šerną Aviano valstietis pavadina jį kvaila kiaule („stultum suem“ – 14) ir bukapročiu („demens“ – 15). Donelaitis Rudikį irgi vadina glūpu daiktu (2), glūpu naru (33), glūpu šunimi (35). Taigi tam tikro kai kurių vietų panašumo tarp Donelaičio ir Aviano galima rasti, nors apskritai, žinoma, šios pasakėčios ryšys su antikinėmis pasakėčiomis yra menkesnis nei kitų.

Gal Vėlyvojoje antikoje, o gal jau žlugus Vakarų Romos imperijai, Viduramžiais (kadangi nieko tiksliai nežinoma, tai mokslininkai nurodo intervalą tarp 350 ir 500 m. po Kr.), vadinamojoje gališkoje Romos imperijos dalyje paplito proza parašytas lotyniškas pasakėčių rinkinys su dviem įžanginiais laiško formos tekstais. Vienas laiškas, pasirašytas Ezopo, yra adresuotas kažkokiam Rufui. Spėjama, kad Rufu čia

² Joje romėnų autorius pasakoja, jog valgant šernieną buvo pasigesta širdies (ją buvo pavogęs virėjas), bet nusiraminta, išgirdus paaiškinimą, kad toks kvailas, net baudžiamas į protą neatėjęs šernas negalėjęs jos turėti. Mat Antikos žmonės širdį laikė ir racionalumo, ir emocionalumo vieta.

³ Straipsnio autorės prozinis vertimas.

lotyniškai pavadintas Ksantas⁴, legendinis Ezopo šeimininkas, Samos salos filosofas. Neabejojama, kad šis laiškas yra fiktyvus. Svarbesnis yra antrasis laiškas. Jis yra dedikacijos formos: kažkoks Romulas, prisistatęs Ezopo pasakėčių vertėju iš graikų kalbos, rašo savo sūnui Tiberinui, jam paskirdamas vertimą. Kas buvo tas Romulas, ar jis pasivadino slapyvardžiu, ar čia tikrasis jo vardas, kol kas nepaiškėjo ir tikriausiai jau niekada nebepaiškės. Todėl tradiciškai Romulas laikomas pasakėčių autoriumi, o rinkinys irgi vadinamas *Romulu*. Jame perpasakotos Ezopo, Fedro, Babrijaus ir, kaip spėjama, mūsų laikų nepasiekusių autorių pasakėčios. Yra išlikę du *Romulo* rankraščių variantai. Vieno varianto (*recensio Gallicana*) pagrindiniame kodekse rasta 81 pasakėčia. Antrojo varianto (*recensio vetus*) svarbiausiu laikomas kodeksas pateikia 77 pasakėčias. Mokslinio Romulo pasakėčių leidimo rengėjas Georgas Thiele papildė rinkinį iš kitų rankraščių⁵ paimtomis pasakėčiomis, ir dabar Romulo korpusą sudaro 98 pasakėčios⁶.

Romulas buvo labai populiarus viduramžiais ir tuomet patyrė įvairių transformacijų. Leidėjai (Vincentas iš Bovė (Vincent de Beauvais), Ademaras (Adémar), Valteris Anglas (Walter Anglicus) ir kiti), kaip ir Antikos žmonės, laikė pasakėčias folkloro kūrinėliais ir, vadindami jas Ezopo pasakėčiomis, dažnai perrašydavo kiekvienas savais žodžiais. Dažniausiai buvo stengiamasi pakeisti tik moralą, nes moralas yra ta pasakėčios dalis, kuri ryškiausiai atskleidžia autoriaus mintis bei gyvenimo nuostatas. Be to, autoriai dažnai papildydavo rinkinį kitomis žinomomis ir savo sukurtomis pasakėčiomis. Manoma, kad XI a. pasirodė ir du poetinės formos Romulo pasakėčių variantai, vadinami *Nilanto Romulo* (*Romulus Nilantinus* arba *Romulus Nilantis*) vardu. Be to, *Romulo* parafraze laikomas vadinamasis *Anglų*

⁴ Ir lot. Rufus, ir graik. Ξανθός reiškia tą patį: Rudis.

⁵ Įvairiose bibliotekose saugoma apie dešimt abiejų variantų Romulo pasakėčių rankraščių.

⁶ Georg Thiele, *Der Lateinische Äsop des Romulus und die Prosa-Fassungen des Phädrus: Kritische Text mit Kommentar und einleitenden Untersuchungen*, Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1910.

Romulo korpusas (Corpus Romuli Anglici) arba tiesiog *Anglų Romulus (Romulus Anglicus)*, atsiradęs, kaip spėjama, XII a. Tarp Romulo pasakėčių nėra panašaus į Donelaičio „Rudikį jomarkininką“ siužeto.

Prasidėjus spausdintų knygų erai, 1476 m. *Romulus* buvo išspausdintas. Nors 1479 m. buvo išspausdintos graikiškos Ezopo pasakėčios, o 1596 m. ir penkios Fedro pasakėčių knygos, lotyniškasis *Romulo* ezopinių pasakėčių variantas Renesanso laikais ir vėliau visoje Europoje tebebuvo labai mėgstamas ir skaitomas. Renesanso laikų leidėjai, remdamiesi *Romulu* ir rasta kitų autorių rankraščiais, patys kūrė lotyniškųjų Ezopo pasakėčių tekstus ir skelbė juos kaip originalius savo kūrinius. Solidų pasakėčių leidinį buvo parengęs vienas žymiausių XVI a. filologų, Philippo Melancthono mokinys ir biografas, Tübingeno ir Leipcigo universitetų profesorius, daugelio antikinių veikalų parengėjas leidybai Joachimas Kamerarijus (Joachim Camerarius, 1500–1574). Pirmą kartą jis išleido Ezopo pasakėčias Tiubingene 1538 m. Paskui pasirodė dar apie keturiasdešimt leidimų⁷. Kamerarijaus rinkinį sudaro 425 pasakėčios. Kamerarijus daugiausia kartojo Romulo pasakėčių siužetus, be to, pridėjo ir kitų pasakojimų. Jo rinkinyje nepavyko rasti pasakėčios, panašios į „Rudikį jomarkininką“. Donelaičio tyrinėtojas Franzas Tetzneris (1863–1919) vienoje publikacijoje teigia radęs Donelaičio pasakėčių prototipus Sebastiano Branto pasakėčių rinkinyje. Tarp jų pamini ir pasakėčią apie kaimiečių šunį, tad „Rudikį jomarkininką“⁸.

⁷ Rengiant šį straipsnį, peržiūrėti šie leidimai: *Aesopi fabularum celeberrimi. Autoris vita. Fabellae Aesopicae plures quadringentis, quaedam prius etiam, multa nunc primum editae, omnes autem orationis convenienter et aequabili veluti filo pertextae a Ioachimo Camerario Pabergensi, Tubingae: ex officina Ulrici Morhardi, Anno 1538, mense Septembri; Fabellae Aesopicae quaedam notiores, et in scholis usitatae, partim excerptae de priori editione, partim nunc primum compositae a Ioachimo Camerario, Dantisci: Typis Hunefeldianis, 1693; Fabellae Aesopicae quaedam notiores, in scholis usitatae; Partim excerptae, partim nunc primum compositae a Ioachimo Camerario, Dantisci: Sumptibus Georgi Försteri, 1651. Pasakėčių tekstai visuose trijuose leidimuose yra beveik identiški.*

⁸ Franz Tetzner, „Kristijonas Donelaitis iš Lazdynėlių“, in: *Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį, (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 13)*, parengė Leonas Gineitis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 134.

Deja, peržiūrėjus teisininko, rašytojo humanisto Sebastiano Branto didelio 1501 m. pasakėčių leidinio kopiją internete⁹, pavyko aptikti tik tris žinomus nuo Antikos laikų ir bendrus su Donelaičiu siužetus. „Rudikio jomarkininko“ tarp jų nėra.

1530 m. Martynas Liuteris (Martin Luther) paskelbė keliolika pasakėčių, pristatydamas jas kaip vokiečių Ezopo pasakėčias. Pratarinėje jis rašo¹⁰, kad Ezopo pasakėčios yra žinomos mokytų žmonių, ypač tikinčiųjų, ir kad, išskyrus Šventąjį Raštą, nedaug tėra knygų, pranokstančių Ezopą protu, meniškumu ir išmintimi. Liuteris laiko Ezopo pasakėčias per ilgus amžius sukurtais folkloro kūriniais ir ypač akcentuoja didaktinį jų elementą. Liuterio pasakėčių siužetai iš tikrųjų eina nuo Ezopo laikų, o jų išdėstymo tvarka panaši į Romulo ir jo sekėjų tvarką. Kaip ir Ezopas bei jo sekėjas Romulas, Liuteris rašo proza. Visos pasakėčios turi moralus. Tačiau siužeto, panašaus į „Rudikį jomarkininką“, tarp Liuterio pasakėčių nėra.

Nei identiško, nei panašaus į Donelaičio pasakėčią „Rudikis jomarkininkas“ varianto nepavyko rasti nei tarp XVII a. prancūzų pasakėtininko La Fontaine'o pasakėčių¹¹, nei tarp poeto amžininkų, XVIII a. vokiečių rašytojų¹², to paties žanro kūrinių.

Zenonas Slaviūnas yra paskelbęs prielaidą, jog „Rudikio jomarkininko“ siužetą Donelaitis pasiėmė iš tautosakos¹³. Jis pateikia VVPI tautosakos rinkinio rankraščiuose rastą šiek tiek panašų pasakojimą apie šunį Rudį, kuris vogė, įsakytas godaus šeimininko. Tačiau

⁹ Esopi *apologi sive mythologi: cum quibusdam carminum et fabularum editionibus Sebastiani Brant*, Basel: Jacob <Wolff> von Pforztheim, 1501. Prieiga per internetą: www.uni-mannheim.de/mateo/desbillons/esop.html

¹⁰ Martin Luther, *Dichtungen*, Leipzig: F. U. Brockhaus, 1883, p. 166–170.

¹¹ Jean de la Fontaine, *Oeuvres. Révue sur les plus anciennes impressions et les autographes et augmentée par M. Henri Régnier*, Paris: Librairie Hachette, 1925.

¹² Christian Fürchtgott Gellert, *Fabeln und Lieder*, Frankfurt am Main: Insel Verlag, 1986; *Fabeldichter, Satiriker und Popularphilosophen des 18. Jahrhunderts*, Herausgeben von Dr. J. Minor, Berlin und Stuttgart: Verlag von W. Spemann, 1873.

¹³ Zenonas Slaviūnas, „Kristijono Donelaičio ryšiai su tautosaka“, in: *Kristijonas Donelaitis: Pranešimai, straipsniai, archyvinė medžiaga, (Literatūra ir kalba, t. 7)*, Vilnius: Vaga, 1965, p. 104–105.

straipsnio autorius pripažįsta, kad kategoriškai tai tvirtinti yra sunku, nes tautosakos pateikėjai galėjo savaip perpasakoti iš kitų girdėtą ar pačių skaitytą Donelaičio pasakėčią. Taip galėjo būti. Pavyzdžiui, ir Antikos rašytojų, ir Romulo, ir jo sekėjų dešimtis kartų papasakotą pasakėčią apie kaimo ir miesto pelę man visai atsitiktinai pasitaikė perskaityti Mato Slančiausko surinktų lietuviškų pasakų rinkinyje¹⁴. Aišku, kad pas paprastus, kartais net neraštingus žmones ji įvairiais keliais atkeliavo iš literatūros.

Pasakėčios antraštė yra informatyvi: pristato skaitytojui svarbiausią personažą, pasakydama ne tik jo vardą, bet ir apibūdinama jį kaip mugės dalyvį. Tokios antraštės nebuvo būdingos ankstesnių laikų pasakėčioms, bet XVIII a. jau plito. Pavyzdžiui, Karaliaučiaus universiteto studentų ir dėstytojų pasakėčių rinkinyje randame pagrindinius veikėjus apibūdinančius pavadinimus „Lapė etikos mokytoja“ („Der Fuchs ein Sittenlehrer“), „Smalsus gandras“ („Der neugierige Storch“), „Nedėkingos žąsys“ („Die undankbaren Gänse“)¹⁵ ir pan. Simonas Stanevičius, prie savo pasakėčių pridėjęs iš Rėzos paimtas Donelaičio pasakėčias ir jas išleidęs, pakeitė šios pasakėčios pavadinimą į „Butszunis Jomarkinink’s“¹⁶. Visi vėlesni leidėjai pateikia Liudviko Rėzos rinkinyje¹⁷ įdėtą pavadinimą „Rudikis jomarkinink’s“.

EILĖDARA

Pasirinkau akcentinės (dar vadinamos tonine) eilėdaros tyrimą, nes jos principai Donelaičio hegzametre yra ryškesni. Kaip žinoma,

¹⁴ *Šiaurės Lietuvos pasakos*, surinko Matas Slančiauskas, Vilnius: Vaga, 1974, p. 40.

¹⁵ *Der deutsche Aesop*, 1742, VII, p. 68, 308, 406. (Knyga, kuria naudojausi VU bibliotekoje, yra defektuota: nėra titulinio puslapio ir kelių pabaigos lapų.)

¹⁶ *Szeszes Pasakas Symona Stanewiczesa žemaycze. Yr antras szeszes Kryžža Donalajczia lituwynynka prusa*, Wylniuje: Spaustuwoj B. Neumana, Metuse 1829, p. 18.

¹⁷ *Aisopas arba Pasakos iš grykonių kalbos perguldytos per D. L. Rhesa su pridėjimu kelių naujų pasakų*, Karaliaučiuje, 1824: Išspausdintas ir parduodamas pas Augustą Artungą, 1824, p. 64.

Aleksas Girdenis atrado, jog Donelaičio *Metų* eilėdara nėra vien akcentinė: „Kadangi poemoje beveik vienodą vaidmenį atlieka ir kirtis, ir skiemenų kokybė, tiksliausia jos eilėdaros sistemą apibūdinti kaip organišką toninio ir metrinio (kickybinio) hegzametro sintezę. Svaresnis ir stabilesnis šio darnaus lydinio dėmuo, be abejo, yra kirtis. Skiemenų kokybė, nors taip pat reikliai kontroliuojama, gerokai trapesnė; neretai ji remiasi fakultatyviniais fonetiniais reiškiniiais ar tam tikromis iš Antikos autorių nusižiūrėtomis konvencijomis.“¹⁸ Taigi, ir Girdenis nurodo, kad akcentinės eilėdaros elementai turi daugiau svorio ir yra pastovesni. Be akcentinės eilėdaros sluoksnio, šioje pasakėčioje, kaip ir *Metuose*, esama kvantitatyvinės arba metrinės eilėdaros bruožų. Neturėjau tikslo sužymėti visus metrinio hegzametro elementus. Juos nurodžiau tik ten, kur jie ryškesni bei aiškesni. Vadovavausi Girdenio nustatytais Donelaičio kvantitatyvinės eilėdaros dėsniais. Girdenis teigia, kad *Metuose* Donelaitis iš esmės vadovaujasi antikiniaiis skiemens ilgumo *ex natura* ir *ex positione* principais. Poetas kartais ilgina skiemenį rašybinėmis geminatomis. Girdenis mano tas geminatas atsiradus todėl, kad subtilią muzikinę klausą turintis poetas girdėjo, jog, pavyzdžiui, kai kuriuose žodžiuose *s* švilpimas ar *d* skardumas yra tarsi padvigubintas. Dėl tos pačios priežasties skiemens balsį kartais pailgina galūninis *s*. Kartais *Metų* hegzametro skiemenis ilgina cezūra (tokių atvejų pasitaiko ir antikinėje poezijoje) ir net skrybos ženklas. Dažnai ilgais laikomi vienskiemenių žodžių balsiai ir (matyt, dėl analogijos su vienskiemeniais žodžiais) priešdėliai. Be to, Girdenis teigia, kad Donelaičio individualioje kalboje galūnių balsiai dažnai esti trumpi¹⁹.

Nei pasakėčių autografų, nei Hohlfeldto padarytų jų nuorašų nėra išlikę²⁰. Minėtame Rėzos leidime nėra jokių ilgus ir trumpus balsius žyminčių prozodijos ženklų, tačiau nuosekliai sužymėtos kai kurių

¹⁸ Aleksas Girdenis, „Metų“ hegzametas“, in: *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993, p. 94.

¹⁹ *Ibid.*, p. 79–80, 82–84, 87, 92.

²⁰ Jei Hohlfeldto nuorašai kur nors ir yra, tai jie kol kas niekam nežinomi.

žodžių priebalsių geminatos. Neaišku, ar Rėza jas pateikė savo iniciatyva, ar perkėlė iš turimų rankraščių. Šiame darbe Rėzos geminatos pamini- mos ne visos, o tik tos, kurios pailgina skiemens balsį, konstruktyviai papildydamos ar paryškindamos kvantitatyvinės eilėdaros elementus. Nesselmannas padvigubintų priebalsių nepateikia, bet į savo leidimą iš Hohlfeldto nuorašo perkėlė eilėdaros orientyrus – iktų nuorodas, ilgumo ir trumpumo ženklus. Kas yra tikrasis jų autorius, galima tik spėlioti. Galimi trys variantai: 1) Hohlfeldtas tuos ženklus nurašė nuo Donelaičio rankraščio; 2) Hohlfeldtas juos sužymėjo pats; 3) ženklus Hohlfeldto nuoraše sudėjo Rėza, bet dėl lėšų stygiaus ar kitų priežasčių pasakėčių knygelę išspausdino be eilėdaros nuorodų. Teisingiausias turbūt būtų pirmasis spėjimas, bet jo įrodyti neįmanoma. Kaip, beje, ir likusių.

Aptariant kelis eilutės skaitymo variantus, šiame straipsnyje pir- miausia pateikiamas Nesselmanno siūlomas variantas, o paskui – kiti galimi skaitymo atvejai. Kadangi hegzometro eilutė yra baigtinis vienetas, tai eilėdarą įmanoma nagrinėti tik ištiriant kiekvieną eilutę. Todėl šiame tyrime eilutės pabaigoje taškas dedamas ir tuo atveju, kai sakiny- nis nėra pasibaigęs. Iktą turintys balsiai, dvibalsiai ir dvigarsiai yra pajuodinti. Nė viename pasakėčių leidime cezūros nesužymėtos. Tradiciškai jos ir neturi būti žymimos. Tačiau kadangi svarbu iširti jų rūšis ir taisyklingumą, tai čia jos ir žymimos (ženklas //), ir aptariamoms.

1 *Rudikis kartą slaptoms // į turgų bėgo medžioti*²¹. Hegzometro eilutė taisyklinga: turi privalomas šešias pėdas, penktoji pėda yra daktilis. Eilutę sudaro trys daktiliai ir trys spondėjai. Rėzos pateikta geminata žodyje „Ruddikis“²² papildoma kvantitatyvinio hegzometro elementus. Šios eilutės cezūra yra pentemimerinė.

2 *Bet tas glūpas daikts, // niekad os ant turgaus nebuves*. Hegzame- tro eilutė taisyklinga. Ją sudaro trys spondėjai ir trys daktiliai. Cezūra pentemimerinė.

²¹ Pasakėčios tekstas cituojamas iš: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977.

²² *Ibid.*, p. 62.

3 *Mislijo, kad tada // dovanai tavorą parduoda.* Hegzametro eilutė taisyklinga. Ji sudaryta iš trijų daktilių ir trijų spondėjų. Rėzos išspausdinta geminata žodyje „tadda“²³ paryškina metrinės eilėdaros bruožus. Cezūra pentemimerinė.

4 *Ir taip jau šunis // visus meilingai penėja.* Šios eilutės hegzametas yra taisyklingas. Eilutę sudaro penki spondėjai ir būtinas penktosios pėdos daktilis. Rėzos pateiktos geminatos žodžiuose „šunnis“ ir „visus“ daro aiškesnį ir taisyklingesnį metrinės eilėdaros klodą. Cezūra pentemimerinė.

5 *Taip bemislydams // drąsa į miestą įbėgo.* Hegzametas taisyklingas. Eilutę sudaro vien spondėjai ir būtinas penktosios pėdos daktilis. Cezūra pentemimerinė.

6 *Ir tarp kromininkų // ir kupčių greitai nulindo.* Hegzametro eilutė taisyklinga. Joje yra keturi spondėjai ir du daktiliai. Gražiai išryškėję ir metrinės eilėdaros bruožai. Cezūra pentemimerinė.

7 *Lygiai kaip svečias koks // į česnį viežlybai kviestas.* Hegzametro eilutė taisyklinga, ją sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Cezūra pentemimerinė.

8 *Bet dabokit tiktai, // kaip jam dyvinai pasidarė.* Hegzametas taisyklingas, eilutę sudaro trys daktiliai ir trys spondėjai. Rėzos pateikta žodžio „dabbokit“ geminata²⁴ paaiškina neaiškią kvantitatyvinės eilėdaros sluoksnio vietą. Cezūra pentemimerinė.

9 *Jis pasidrašino // į kupčiaus būdą įkopti.* Hegzametas taisyklingas. Eilutę sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Ryškūs ir metrinės eilėdaros bruožai. Cezūra pentemimerinė.

10 *Dingodams durnai, // kad ponų valgiai skaniausi.* Hegzametas taisyklingas. Eilutę sudaro vien spondėjai, išskyrus tik vieną būtiną penktosios pėdos daktilį. Matyti ir metrinės eilėdaros bruožų. Cezūra pentemimerinė.

11 *O jam taip drąsiai // į kromo būdą bekopant.* Hegzametas taisyklingas, galima išvelgti metrinės eilėdaros elementų. Eilutėje

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, p. 63.

viešpatauja spondėjai, tik privaloma penktoji pėda yra daktilis. Cezūra pentemimerinė.

12 *Kupčius su mastu // taip per nugarą davė.* Hegzametras geras, eilutė sudėta iš spondėjų, tik penktoji pėda yra daktilis. Matyti metrinės eilėdaros elementų. Juos gražiai papildo Rėzos pateikta geminata žodyje „nugarą“²⁵. Cezūra pentemimerinė.

13 *Kad jis bekaukdams // nuo trepų dvilinks nupuolė.* Hegzametras taisyklingas, eilutę sudaro spondėjai, tik penktoji pėda yra daktilis. Cezūra pentemimerinė.

14 *Bet netoli taip jau // ant turgaus kurpius sėdėjo.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Iki penktojo daktilio ryškūs metrinės eilėdaros bruožai. Cezūra pentemimerinė.

15 *Ir šikšninį visiems, // kaip pratęs, siūlijo kromą.* Hegzametras taisyklingas, eilutę sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Cezūra pentemimerinė.

16 *Štai ir šuo slaptoms // nutvėrė porą sopagų.* Hegzometro eilutė taisyklinga, vyrauja spondėjai, o daktilis – tik vienas penktoje pėdoje. Matyti ir kvantitatyvinio hegzometro klodas. Cezūra pentemimerinė.

17 *Mislydams, kur šikšna, // ten ir mėsa bus padėta.* Hegzometro eilutė taisyklinga, sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Cezūra pentemimerinė. Galimas ir kitas perskaitymo variantas: *Mislydams, kur šikšna, // ten ir mėsa bus padėta.* Cezūra tokiu atveju lieka toje pačioje vietoje, pėdų rūšys tos pačios, tik pirmasis daktilis susikeičia vietomis su spondėju.

18 *Bet ir čia // su kucium taip // per sprandą jis gavo.* Hegzometro eilutė taisyklinga, ji sudaryta iš penkių spondėjų ir vieno daktilio penktoje pėdoje. Dvi cezūros: tritemimerinė ir heftemimerinė.

19 *Kad bevaitodamas // pas bekerės būdą nušoko.* Hegzometro eilutė taisyklinga, ją sudaro trys daktiliai ir trys spondėjai. Cezūra pentemimerinė.

²⁵ *Ibid.*

20 *Bet taip jau ir čia // su pagaliu gavo per strėnas.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Galima išvėgti metrinės eilėdaros bruožų. Cezūra pentemimerinė.

21 *Kad šlubuodams vos // iš vietos išėiti galėjo.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Kvantitatyvinės eilėdaros elementus papildo Rėzos nurodyta žodžio „šlubuodams“ geminata²⁶. Cezūra pentemimerinė.

22 *O tiktai negana // dar jam čestavojimo buvo.* Hegzametras taisyklingas. Eilutė kiek dinamiškesnė: sudaryta iš trijų daktilių ir trijų spondėjų. Matyti metrinės eilėdaros bruožų. Cezūra pentemimerinė.

23 *Jis pasidrąsino // glūpai mėsininką lankyti.* Hegzametras taisyklingas. Eilutė sudėta iš trijų daktilių ir trijų spondėjų. Yra kvantitatyvinio hegzametro bruožų. Cezūra pentemimerinė.

24 *Mislydams, kad ben ten // rasi kokį žarngalį gausias.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudaro trys daktiliai ir trys spondėjai. Cezūra pentemimerinė. Ši vieta yra vienintelė Donelaičio kūrinuose, kur žodyje „rasi“ dedamas iktas ant antrojo skiemens. Be šio, yra dar 8 žodžio „rasi“ vartojimo atvejai. Visur iktą turi pirmas skiemuo: *Rasi ką šeškas ar baisinga pelėda sudraskė* (PL 165); *Rasi mane tuojaus ant vietos būtų numušęs* (RG 647); *Rasi rytoj anksti ar šiandien darganą gausim* (PP 189); *Rasi jau išdykai, varlių per daugel turėdams* (LGČ 8); *Rasi kokia liga ar gumbas sunkina širdį* (LGČ 31) „Štai – tarė – rasi gana bus už čestavojimą tavo“ (LGČ 51); *Rasi jis pavogtą puikiai nešioja sermėgą* (AG 34); *Rasi nuo aukso jo siratų ašaros blizga* (AG 35).

25. *Taip betykodams // nasrus jau gatavus laižo.* Hegzametras geras, eilutė sudėta iš spondėjų, tik penktoji pėda turi, kaip ir dera, daktilį. Matyti metrinės eilėdaros bruožų. Cezūra pentemimerinė.

26 *Ir kaip koks vagis // artyn pagriebti vis slenka.* Hegzametro eilutė taisyklinga, ją sudaro vien spondėjai ir būtinas penktosios pėdos daktilis. Cezūra pentemimerinė.

²⁶ *Ibid.*

27 *Bet mėsininks, tai vis // gerai iš tolo matydams.* Hegzametras taisyklingas, jį sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Cezūra pentemimerinė. Galima daryti ir dvi cezūras: tritemimerinę ir heptemimerinę: *Bet mėsininks, // tai vis gerai // iš tolo matydams.*

28 *Jam bešokant jau, // nukirto uodegą visą.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudaryta iš keturių spondėjų ir vieno privalomo penktosios pėdos daktilio. Priėmus Rėzos geminatą žodyje „vissa“ ir Girdenio suformuluotus Donelaičio hegzometro dėsnius, galima nesunkiai išvelgti kvantitatyvinio hegzometro sluoksni²⁷. Cezūra pentemimerinė.

29 *Taip čestavots jisai // iš turgaus vėlei pargrįžo.* Hegzametras geras, sudėtas iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Cezūra pentemimerinė.

30. *Ir česnies dyvinos // bei turgaus tankiai minėjo.* Hegzometro eilutė taisyklinga. Ji sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Matyti metrinės eilėdaros bruožai. Cezūra pentemimerinė.

31 *Tu išpliekts vagie, // girdėk, ką pasaka sako!* Hegzometro eilutė taisyklinga, ji sudaryta vien iš spondėjų ir privalomo penktosios pėdos daktilio. Matyti metrinės eilėdaros elementų. Cezūra pentemimerinė.

32 *Rudikį, kaip girdi, // ant turgaus laikė per vagį.* Hegzametras geras, eilutę sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Rėzos pateikta žodžio „Ruddiki“ geminata²⁸ papildo kvantitatyvinio hegzometro klodą. Cezūra pentemimerinė.

33 *Ir visur vertai // kaip glūpą narą nupliekė.* Hegzometro eilutė taisyklinga. Ji sudėta iš spondėjų ir penktosios pėdos daktilio. Rėzos pažymėta geminata žodyje „vissur“²⁹ naudinga, siekiant išvelgti metrinės eilėdaros bruožus. Cezūra pentemimerinė.

34 *Bet kas kalts, sakyk, // kam ima svetimą turtą?* Hegzametras geras, eilutė sudėta iš penkių spondėjų ir vieno penktosios pėdos dak-

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

tilio. Matyti metrinės eilėdaros bruožų. Juos papildo Rėzos pateikta žodžio „imma“ geminata³⁰. Cezūra pentemimerinė.

35 *Rods tiesa, glūps šuo, // ar būty didis, ar mažas.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudaryta vien iš spondėjų, tik penktoji pėda turi daktilį. Yra kvantitatyvinės eilėdaros elementų. Rėzos pažymėta geminata žodyje „diddis“ juos papildo³¹. Cezūra pentemimerinė.

36 *Proto netur, dėl to // nereik jam grieką rokuoti.* Hegzametras taisyklingas, eilutę sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Cezūra pentemimerinė. Galima skaityti ir su dviem cezūromis, tritemimerine ir heftemimerine: *Proto netur, // dėl to nereik // jam grieką rokuoti.*

37 *Ale žmogus smarkus, // kitiems iškadą darydams.* Hegzometro eilutė taisyklinga, ji sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Priėmus Rėzos pateiktas geminatas žodžiuose „Alle“ ir „kittiems“³², kvantitatyvinės eilėdaros sluoksnis tampa ryškesnis. Cezūra pentemimerinė.

38 *Ans razbaininks, ans // klastorius budelio vertas.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudėta vien iš spondėjų, tik penktoji pėda yra daktilis. Ryškius metrinės eilėdaros elementus papildo Rėzos nurodyta žodžio „buddelis“ geminata³³. Cezūra pentemimerinė.

39 *Toks žmogus, sakau, // nupelno grieką ir galges.* Hegzometro eilutė taisyklinga, turime penkis spondėjus ir vieną būtinąjį penktosios pėdos daktilį. Cezūra pentemimerinė, bet šmėsteli ir papildomos tritemimerinės cezūros šešėlis.

40 *Bet dar ir daugiau // iš mūsų pasakos imkis.* Hegzametras taisyklingas. Eilutę sudaro penki spondėjai ir vienas penktosios pėdos daktilis. Matyti metrinės eilėdaros bruožų. Cezūra pentemimerinė.

41 *Šuo glūpai, // kaip naras koks, // į turgy nubėgo.* Hegzometro eilutė taisyklinga, ją sudaro vien spondėjai, tik penktoji pėda yra daktilis. Nesunkiai galima įžvelgti metrinės eilėdaros klodą. Dvi cezūros: tritemimerinė ir heftemimerinė.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*

42 *Ir drąsiai, // be proto, tuo // išsižiojęs nutvėrė.* Hegzametras geras, eilutė sudėta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Turint galvoje Girdenio nustatytą viensiemenių žodžių balsių ilginimo dėsnį ir žodžio „be“ balsį laikant ilgu, darosi ryškus metrinės eilėdaros klodas. Eilutė turi dvi cezūras: tritemimerinę ir heftemimerinę.

43 *Dingodams, kad jo // visur jau ėdesiai laukia.* Hegzametras taisyklingas. Eilutę sudaro vien spondėjai, tik penktoji pėda turi daktilį. Metrinės eilėdaros sluoksnis lengviau išvelgiamas, pasinaudojus Rėzos siūloma žodžio „vissur“ geminata³⁴. Cezūra pentemimerinė.

44 *Ar geriaus // tūls slunkiūs, // žmogišką protą turėdams.* Hegzametras taisyklingas. Eilutė sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Ją skaldo tritemimerinė cezūra ir dierezė po trijų pėdų.

45 *Ar geriaus, // sakau, // kaip šitas rudikis elgias?* Hegzometro eilutė taisyklinga, ji sudėta iš spondėjų ir vieno penktosios pėdos daktilio. Turi dvi cezūras: tritemimerinę ir pentemimerinę.

46 *Daug yra valkatų, // kurie be darbo maitinas.* Hegzometro eilutė taisyklinga. Ją sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Cezūra pentemimerinė.

47 *Ir kampuos // belindodami // tikt gatavo griebia.* Hegzametras taisyklingas. Eilutė sudaryta iš keturių spondėjų ir dviejų daktilių. Ji turi dvi cezūras: tritemimerinę ir heftemimerinę. Galimas ir kitas perskaitymo variantas: *Ir kampuos // belindodami // tikt gatavo griebia.* Pėdų kokybė išlieka ta pati, cezūros daromos toje pačioje vietoje, tik pirmoje eilutės pusėje daktiliai susikeičia vietomis su spondėjais.

48 *Eik, tinginy, // eik dirbt, // pelnykis viežlybai duoną.* Hegzametras taisyklingas. Eilutę sudaro keturi spondėjai ir du daktiliai. Ji turi dvi cezūras: tritemimerinę ir heftemimerinę.

49 *Ir, ką pats pelnei, // laikyk per savo dalyką.* Hegzametras taisyklingas, eilutė sudėta iš penkių spondėjų ir vieno būtino penktosios pėdos daktilio. Ryškūs metrinės eilėdaros bruožai. Cezūra pentemimerinė.

³⁴ *Ibid.*, p. 64.

Akcentinės eilėdaros požiūriu, pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ hegzametas yra taisyklingas. Visos eilutės turi po šešias pėdas, nėra turinčių penkias ar septynias pėdas eilučių, kokių kartais pasitaiko, pavyzdžiui, XX a. pabaigos antikinių kūrinių vertimuose. Taisyklingo hegzametro požymis yra penktoji daktilinė pėda. Šioje pasakėčioje penktoji pėda visur yra daktilis. Dažnai tai vienintelė daktilinė pėda eilutėje, nes daktilių šioje pasakėčioje nėra daug. Nerandame nė vienos ne tik ištiesi daktilinės, bet net ir keturis daktilius turinčios eilutės. Daktiliai teturi persvarą tik 8-iose eilutėse. Čia jų randame po tris. Vadinas, tik 8 eilutės yra greitesnio tempo, dinamiškesnės. Poetui labiausiai patinka spondėjai. Alekso Girdenio duomenimis, spondėjai vyrauja ir *Metuose*³⁵. Alekso Girdenio *Metuose* atrastą akcentinės ir metrinės (kiekybinės) eilėdaros sintezės principą³⁶ dažniausiai galima pastebėti būtent spondėjinėse eilutėse, nes jose Donelaitis dažniausiai sėkmingai derina senovinę metrinę ir naujovišką akcentinę eilėdarą. Šioje pasakėčioje, turinčioje 49 eilutes, spondėjai sudaro daugumą 41-oje eilutėje. Iš jų 21 eilutė turi vien spondėjus, tik penktojoje pėdoje visur randame daktilį. Tad metrinės eilėdaros bruožų šioje pasakėčioje iš tiesų yra gausu. Vyrauja nuo antikinių laikų laikoma gražiausia ir ypač romėnų pamėgta pentemimerinė cezūra. Retsykiais įterpiama kitos rūšies cezūrų. Tarp 49 pasakėčios eilučių kitokias cezūras randame 8-iose eilutėse. Jos sukoncentruotos pasakėčios pabaigoje. Kelias eilutes galima perskaityti dviem būdais. Keli hegzametro eilutės perskaitymo variantai nėra nei Donelaičio išrasta naujovė, nei yda, tokių atvejų pasitaiko ir antikiniuose kūriniuose. Jei tokia padėtis kai kuriuos skaitytojus erzina, tai tie skaitytojai turėtų tai laikyti savo pačių, o ne poeto trūkumu, nes jie nemoka pasidžiaugti poeto siūloma galimybe rinktis jiems labiau patinkantį ar atrodantį geresnį variantą. Reikėtų dar sykį pabrėžti, kad pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ eilėdaroje nerasta jokių klaidų ar trūkumų.

³⁵ Aleksas Girdenis, *op. cit.*, p. 71.

³⁶ *Ibid.*, 60–96.

Šios pasakėčios leksika nėra tirta ištiesai. Dažniausiai yra pateikiami tik svetimžodžių, archaizmų ir kitų neaiškios reikšmės žodžių aiškinimai: vieną šios pasakėčios žodį yra pakomentavęs Ludwigas Passarge'as³⁷, penkiolikos svetimžodžių reikšmes paaiškino Mykolas Biržiška³⁸, šuns vardo komentarą pateikė 1977 m. Donelaičio *Raštų* leidėjai, pridėdami prie jo penkių žodžių reikšmės paaiškinimus³⁹. Kai kuriuos Donelaičio pasakėčių leksikos aspektus tyrinėti nėra lengva dėl to, kad neturime senosios lietuvių raštijos žodyno. Tad dažnai sunku nustatyti, ar aptariamasis žodis jau buvo kokio nors autoriaus pavartotas iki Donelaičio, ar jį į mūsų literatūrą įvedė Donelaitis. Čia labai pravertė Martyno Mažvydo raštų žodynas⁴⁰ ir Algirdo Sabaliausko monografija apie lietuvių kalbos leksiką⁴¹. Naudojasi ir Mikalojaus Daukšos *Katekizmo* gale pateiktu jo žodynu⁴². Nors žodžio buvimas žodynuose yra leksikografijos, o ne literatūros faktas, žodžių reikšmėms apibrėžti ir kitais tikslais naudotasi Konstantino Širvydo trečiojo žodyno fotografuotu leidimu ir po jo pateikta Kazio Pakalkos sudaryta lietuviškų žodžių rodykle⁴³. Kai kurių duomenų rasta Jono Palionio sudarytame atrankiniame XVI–XVII a. lietuvių raštijos žodyne⁴⁴ ir to

³⁷ Christian Donalitus' *Littauische Dichtungen*, Übersetzt und erläutert von L. Passarge, Halle a. S.: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1894.

³⁸ Mykolas Biržiška, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*, Kaunas: „Vairo“ bendrovės leidinys, 1927, p. 124–125.

³⁹ *Ibid.*, p. 355–56.

⁴⁰ Dominykas Urbas, *Martyno Mažvydo raštų žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998. Aptariamo žodžio vieta nurodoma skliaustuose straipsnio tekste.

⁴¹ Algirdas Sabaliauskas, *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslo, 1990.

⁴² Mikalojaus Daukšos *1595 metų katekizmas*, parengė Vida Jakštienė ir Jonas Palionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995, p. 631–748. Aptariamo žodžio vieta nurodoma skliaustuose straipsnio tekste.

⁴³ Konstantinas Širvydas, *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Dictionarium trium linguarum*, Vilnius: Mokslo, 1979. Aptariamo žodžio vieta nurodoma skliaustuose straipsnio tekste.

⁴⁴ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004.

paties autoriaus šio laikotarpio kalbos tyrimų monografijoje⁴⁵. Kai ką pavyko sužvejoti *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje*⁴⁶ ir bažnytinių giesmių rinkinyje *Giesmės dangaus miestui*⁴⁷. Kreiptas dėmesys į anksčiau už Donelaičio kūrinius pasirodžiusios nedidelės to paties pasakėčios žanro knygelės – Jono Šulco išverstų Ezopo pasakėčių⁴⁸ – leksiką. Nors Jokūbo Brodovskio žodynas nebuvo išspausdintas ir nefunkcionavo kaip leksikografijos veikalas, į jį, ypač į jo indeksų tomą, irgi retkarčiais žvilgterėdavau⁴⁹. Kai kurių žodžių vartojimo tradicijos atsekti nepavyko. Pagrindiniai Donelaičio kūrybos leksikos duomenys paimti iš Jono Kabelkos žodyno⁵⁰. Straipsnio autorei teko suskaičiuoti ir užfiksuoti kiekvieno žodžio vartojimo dažnį visose pasakėčiose ir šioje pasakėčioje atskirai.

Ale. Slavizmas. Reikšmė: bet, tačiau. Iš viso pavartotas 61 kartą, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 37). Mažvydas žodį jau vartojo (p. 15), jį aptinkame Berento ir Šimelpenigio giesmynuose⁵¹.

Ans. Parodomasis įvardis „anas“ Donelaičio pavartotas iš viso 19 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus vienoje eilutėje: *Ans razbaininks, ans klastorius budelio vertas* (RJ 38). Vienaskaitos vardinininko galūnė ir kitur vartojama sutrumpinta: *ans žioplys* (PL 120)⁵²; *ans klastorius* (PL 197); *kisielius ans* (VD 671); *ans įsirėmęs vis* (RG 328); *ans Dočys* (RG 399), *Ans, savo vaikinis kaip*

⁴⁵ Idem, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis, 1967.

⁴⁶ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1: *Feodalizmo epocha*, redagavo Kostas Korsakas ir Jurgis Lebedys, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957.

⁴⁷ *Giesmės dangaus miestui. XVI–XVIII amžiaus lietuvių bažnytinių giesmių antologija*, parengė Dainora Pociūtė-Abukevičienė, Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.

⁴⁸ Jono Šulco *Ezopo pasakėčios*, parengė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008. Aptariamo žodžio vieta nurodoma skliaustuose straipsnio tekste.

⁴⁹ Jokūnas Brodovskis, *Lexicon Germanico–Lithuanicum et Lithuanico–Germanicum*, parengė Vincentas Drotvinas, t. 3, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009.

⁵⁰ Jonas Kabelka, *Kristijono Donelaičio raštų leksika*, Vilnius: Mintis, 1964.

⁵¹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 226, 258, 267.

⁵² Čia ir toliau *Metai* ir „Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbę“ cituojami iš: Kristijonas Donelaitis, *Metai*, Vilnius: baltos lankos, 1994.

drimelius užaugydams (RG 832), *ans pamokymą peikia* (RG 841), *ans durnas pulks* (RG 858); *ans dramblys* (ŽR 17), *ans pasikirtęs pradeda skaldyt* (ŽR 203); *kūmas ans* (PP 75); *ans Slunkiūs* (PP 205). *Metuose* vieną kartą įvardis „ans“ sujungtas su tuo pačiu žodžiu, kaip čia: *ans klastorius* (PL 197). Šį įvardį įtvirtino Mažvydas (p. 20), beje, kaip ir Donelaitis, vartojęs kontrahuotą vienaskaitos vardininko formą. Skaitydami giesmynus, aptinkame ir kitas šio įvardžio formas, ir sutrumpintos galūnės jo vienas kaitos vardininką⁵³.

Ant. Prielinksnis pavartotas iš viso 134 kartus, pasakėčiose – 16 kartų, šioje pasakėčioje – 3 kartus sintagmoje *ant turgaus* (RJ 2, 14, 32). Dabartinės literatūrinės kalbos požiūriu junginys *ant turgaus* nėra taisyklingas, bet panašių netaisyklingų darinių randame ir *Metuose*: *ant vietos* (RG 647; VP 36), *ant kiemų (kiemo)* (PL 181, ŽR 308), *ant ūlyčių (ūlyčios)* (PL 299, 627, RG 148, ŽR 301, 520, 591), *ant dangaus* (VD 51), *ant svieto* (PL 380, VD 319, RG 856), *ant laukų* (PL 31, 41, 180, VD 72, 451, RG 31, 674, ŽR 227). Dabartinėje literatūrinėje kalboje tokio tipo junginiai nevartojami, vartojamas tik inesyvas. Bendrinėje kalboje ir dabar dar jie vartojami kaip inesyvo sinonimas⁵⁴. Prielinksnio „ant“ junginys su kilmininku yra senas: Mažvydo raštuose randame sintagmas „ant lauko“ (p. 206), „ant svieto“ (p. 359). Sirvydo žodyne panaši sintagma pateikta sakinyje „Javai ant laukų auga“ (p. 634). Eglė Bukantytė teigia, kad XVI a. raštuose konstrukcija „ant“ + kilmininkas vartota gerokai dažniau negu inesyvas⁵⁵.

Ar. Jungtukas Donelaičio pavartotas iš viso 127 kartus, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus toje pačioje eilutėje (RJ 35). Mažvydas šio jungtuko nevartojo. Jį galime aptikti Kleino giesmyne⁵⁶ ir Šulco pasakėčiose (p. 95, 97, 107, 111).

⁵³ *Giesmės dangaus miestui*, p. 78, 160, 256.

⁵⁴ Elena Valiulytė, *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998, p. 65.

⁵⁵ Eglė Bukantytė, *Martino Lutherio Naujojo testamento (1522 – 1546) įtaka Jono Bretkūno Naujojo testamento vertimui (1579 – 1580) sintaksės aspektu*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 130.

⁵⁶ *Giesmės dangaus miestui*, p. 134.

Ar. Klausiamoji dalelytė iš viso pavartota 75 kartus, pasakėčiose – 9 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 44, 45). Į mūsų raštiją ją įvedė Mažvydas (p. 36), ją aptinkame giesmynuose⁵⁷ ir Šulco vertime (193).

Artyn. Labai retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje (RJ 26) pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas šio prievoksio nepavartojo. Palionio duomenimis, jis randamas Daukšos *Postilėje* ir Vilento raštuose⁵⁸. Be to, jį aptinkame ir Berento giesmynuose⁵⁹.

Be. Šis prielinksnis iš viso pavartotas 35 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 42, 46). Lietuvių literatūroje jis gyvuoja nuo Mažvydo raštų (p. 60) laikų. Jį aptinkame ir giesmynuose⁶⁰.

Bėgti. Žodžio „bėgti“ formos Donelaičio iš viso pavartotos 40 kartų. Pasakėčiose jis pavartotas 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 1). Žodį į mūsų literatūrą atvedė Mažvydas (p. 61). Jį aptinkame Daukšos *Katekizme* (p. 150, 641), Šusterio ir Berento giesmynuose⁶¹, Šulco išverstose pasakėčiose (p. 109, 123, 127).

Bei. Jungtukas Donelaičio kūryboje randamas iš viso 98 kartus, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 30). Literatūroje vartojamas nuo Mažvydo raštų laikų (p. 61). Sirvydas žodyne pateikė kaip jungtuko „ir“ sinonimą ir lot. „et“, „ac“, „atque“ atitikmenį (p. 181). Jungtuką „bei“ mėgo giesmių autoriai ir vertėjai⁶², Šulcas juo išvertė lot. „neque“ (p. 119) ir „et“ (p. 127).

Bekerė. Germanizmas. Reikšmė: kepėjas. Itin retas Donelaičio žodis: čia (RJ 19) pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas jo nevartojo. Palionio duomenimis, žodis yra anoniminiame rankraštiniam žodyne⁶³.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 134, 268, 270.

⁵⁸ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 144.

⁵⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 226.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 73, 78, 148, 240.

⁶¹ *Ibid.*, p. 202, 234.

⁶² *Ibid.*, p. 78, 134, 143, 258, 260.

⁶³ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 59.

Ben. Dalelytė (reikšmė: „bent“) pavartota 32 kartus, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 24). Žodis gyvuoja mūsų literatūroje nuo Mažvydo (p. 62) laikų, jį aptinkame Berento ir Šimelpenigio giesmynuose⁶⁴, o Sirvydas užfiksavo kaip lot. „minimum“, „saltem“ atitikmenį (p. 462).

Bet. Iš viso žodis pavartotas 177 kartus, pasakėčiose – 30 kartų, šioje pasakėčioje – 8 kartus (RJ 2, 8, 14, 18, 20, 27, 34, 40). Į mūsų literatūrą šį jungtuką įvedė Mažvydas (p. 63).

Būda. Slavizmas. Reikšmė: kioskas, palapinė. Retas Donelaičio žodis, kituose kūriniuose jo nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 3 kartus (RJ 9, 11, 19). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sabaliauskas nurodo, kad žodį vartojo Bretkūnas Biblijos vertime⁶⁵.

Budelis. Germanizmas. Labai retas Donelaičio žodis, tik 2 kartus pavartotas pasakėčiose, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 38). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sabaliauskas nurodo, kad žodį vartojo Daukša *Postilėje*⁶⁶. Leksikografijoje šis žodis gyvavo: Sirvydas žodį „budelis“ pateikė kaip lot. „carnifex“ ir „tortor“ atitikmenį (p. 197), o anoniminiame rankraštiniame žodyne, Palionio duomenimis, randamas žodis „budelbernis“, reiškiantis budelio tarną⁶⁷.

Būti. Įvairios veiksmažodžio „būti“ formos iš viso pavartotos 149 kartus, pasakėčiose – 21 kartą, šioje pasakėčioje – 5 kartus (RJ 2, 17, 22, 35, 46). Šioje pasakėčioje matome retą, kituose Donelaičio kūriniuose nerandamą, tik čia 1 kartą pavartotą neigiamą būtojo laiko dalyvį: *niekados ant turgaus nebuves* (RJ 2). Veiksmažodis „būti“ gyvuoja mūsų literatūroje nuo Mažvydo laikų (p. 69).

Česnis. Slavizmas. Šis vaišės reiškiantis žodis Donelaičio kūryboje iš viso pavartotas 26 kartus, iš jų pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 7, 30). Mažvydo raštuose šio žodžio nėra,

⁶⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 244, 266, 270.

⁶⁵ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 245.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 259.

⁶⁷ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 69.

tačiau, Palionio duomenimis⁶⁸, jis ir jo vediniai randami Bretkūno ir Volfenbiutelio *Postilėse*, Fridricho Pretorijaus rankraštiniam žodyne, Bretkūno Biblijoje. Randame jį ir Šulco Ezopo pasakėčių vertime (p. 105, 125).

Čestavojimas. Slavizmas. Reikšmė: vaišinimas. Šis daiktavardis Donelaičio vartotas retai: iš viso tik 2 kartus ir tik pasakėčiose, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 22). Mažvydas šio daiktavardžio nevartojo. Duomenų apie jo buvimą literatūroje nepavyko aptikti.

Čestavoti(s). Įvairios šio veiksmažodžio formos pavartotos iš viso 5 kartus, kitose pasakėčiose šio žodžio nėra, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą. Čia pavartota tarminė sutrumpintos galūnės vyriškos giminės dalyvio vardininko forma: *taip čestavots jisai iš turgaus vėlei pargrižo* (RJ 29). Zigmo Zinkevičiaus teigimu, judriojo *a* išmetimas yra būdingas Donelaičio krašto tarmės bruožas⁶⁹. Šis teiginys tinka visoms tolesnėms pasakėčios teksto sutrumpintos galūnės formoms. Tokį pat dalyvį randame ir *Metuose: Rods, kad bŭrs čestavots jau proto viso netenka* (RG 731). Kaip matyti iš cituotų eilučių, veiksmažodis „čestavoti(s)“ Donelaičio kūryboje turi vaišinimo ir vaišinimosi reikšmę. Tai rodo ir kitos vietos: *Rods negražu, kad kas į česnį veržiasi lįsti, / Kur tik sukviesti bičiuliai gal čestavotis* (RG 237 – 238); *Kad pamatyčiau ben, kaip ponai mūs čestavojas* (RG 293). Mažvydas veiksmažodžiui „čestavoti“ suteikė ne vaišinimo, o gerbimo reikšmę. Pvz.: „Čestavaki tėvą ir motiną“; „Našles čestavak“ (p. 78) ir pan. Garbinimo reikšmė randama Daukšos *Katekizme* (p. 644). Palionis nurodo tokią pat gerbimo reikšmę veiksmažodį „čestavoti“ turint Bretkūno Biblijoje ir kitų autorių raštuose⁷⁰. Donelaitis, laikydamas žodį „čestavoti(s)“ žodžio „vaišinti(s)“ sinonimu, gal turėjo galvoje ir tai, kad vaišės savaimė susijusios su svečio pagerbimu, taip suteikdamas žodžiui tiesiogiai neišsakytą papildomą semantinę krūvį. Taip

⁶⁸ Idem, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 79.

⁶⁹ Zigmantas Zinkevičius, *Lietuvių kalba XVIII–XIX a.*, Vilnius: Mokslas, 1990, p. 278.

⁷⁰ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 79.

manyti tarsi leistų vienas nelabai aiškus šio žodžio vartojimo atvejis. Aprašęs javapjūtės pabaigtuvių laistymosi paprotį ir vaidą, sukeltą pernelyg gausiai apipiltų vandenių nepatenkintųjų, poetas sako, kad šeimnininkas Plaučiūnas, *grečnus lašinių šmotus kožnam padalydams, / Papykius durnus ir vaidą visą nutildė* (VD 524). Toliau pasakojama taip: *O po tam savo namą jau viernai čestavojęs // Ir kaimynus iš visų kampų suvadinęs, // Taip nesvietiškai ir kiauliškai prisirijo, // Kad jau su visais svečiais po suolu nupuolė* (VD 526–529). Nelabai aišku, ką reiškia pasakymas *savo namą jau viernai čestavojęs*. Gal Donelaitis nori pasakyti, jog Plaučiūnas suteikė namams garbingą reikiamą bei deramą (nusakytą žodžiu „viernai“) išvaizdą? Žinoma, gali būti, kad poetas šiais žodžiais siekė pareikšti, kad Plaučiūnas namuose išdėliojo prideramas vaišes.

Čia. Šį prievieksmį poetas pavartojo iš viso 28 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 18, 20). Žodis vartojamas nuo Mažvydo raštų (p. 78) laikų.

Daboti. Slavizmas. Reikšmė: žiūrėti, atkreipti dėmesį. Žodis iš viso pavartotas 15 kartų, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 8). Mažvydas jį atvedė į literatūrą (p. 81), vartojo Daukša *Katekizme* (p. 645), Sirvydas – *Punktuose sakymų*⁷¹. Žodyne jis pateikė kaip lot. „conspicio“, „prospicio“, „tendo“, „exploro“ atitikmenį (p. 258, 556), pabrėždamas akylo žiūrėjimo, stebėjimo reikšmę. Randame šį žodį ir Bretkūno *Postilėje*: „ir tu, mano miela Lietuva, gerai dabokis“⁷². Be to, aptinkame jį ir giesmynuose⁷³.

Daikts. Iš viso žodis pavartotas 26 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randamas 1 kartą su strumpinta vienaskaitos vardininko galūne: *tas glūpas daikts* (RJ 2). Žodį į raštus įvedė dar Mažvydas (p. 81), pateikęs ir kontrahuotą, ir pilną vienaskaitos vardininko formas. Jį noriai vartojo giesmių autoriai ir vertėjai⁷⁴.

⁷¹ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 69.

⁷² *Ibid.*, p. 87.

⁷³ *Giesmės dangaus miestui*, p. 78, 125, 198, 267.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 77, 97, 164, 168, 197, 239.

Dalykas. Retas Donelaičio žodis: poetas jį pavartojo tik 3 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randamas 1 kartą: *Ir, ką pats pelnei laikyk už savo dalyką* (RJ 49). Žodis „dalykas“ Donelaičio raštuose reiškia individui priklausančią dalį. Ir „Metuose“ jį randame pavartotą su savybiniu įvardžiu: *Ir po tam su šulmistras, biednais nabagėliais, / Kad jie savo dalyko nor, dar barasi smirdai* (RG 825–826); *Kad kožna diena, nusikandus savo dalyką* (PL 551). Žodį i lietuvių literatūrą įvedęs Mažvydas irgi suteikė jam dalies reikšmę: „giest antifonas užženklintą dalyką“ (p. 82). Tokią pat reikšmę aptinkame Šimelpenigio giesmyne: „danguje dalykų savo... netekau“⁷⁵. Šulcas irgi šiuo žodžiu išvertė lot. „portio“: „į keturis dalykus išdalijus“ (p. 111).

Dar. Žodis pavartotas iš viso 185 kartus, pasakėčiose – 18 kartų, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 22, 40). Mažvydas šio prievieksmio nevartojo. Žodį randame Šusterio ir Šimelpenigio giesmynuose⁷⁶. Jį vartojo ir Šulcas (p. 194).

Darbas. Donelaitis šį žodį pavartojo iš viso 46 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randamas 1 kartą (RJ 46). Žodis mūsų literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo raštų (p. 84) laikų. Jį aptinkame giesmynuose⁷⁷.

Daryti. Veikimo, dirbimo reikšmę poetas šiam veiksmažodžiui suteikė iš viso 13 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *kitiems iškadą darydams* (RJ 37). Sutrumpinta tarmiška pusdalyvio galūnė tinka hegzametrai. Žodis „daryti“ lietuvių literatūroje gyvuoja nuo gausiai jį vartojusio Mažvydo (p. 85) laikų. Jį noriai vartojo giesmių autoriai ir vertėjai⁷⁸.

Daug. Žodis iš viso pavartotas 136 kartus, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 46). Jau vartotas Mažvydo (p. 87).

Daugiaus. Ši aukštesnio laipsnio forma Donelaičio kūriniuose pavartota iš viso 32 kartus, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje –

⁷⁵ *Ibid.*, p. 257. Žr. ir p. 266.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 186, 260, 267.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 65, 66, 72, 78, 86, 146, 149.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 65, 69, 76, 136, 207, 254, 257, 259, 260.

1 kartą (RJ 40). Formą „daugiau“ vartojo jau Mažvydas (p. 87), ji randama Daukšos *Katekizme* (p. 647). Be to, ją aptinkame Bretkūno ir Zengštoko giesmynuose⁷⁹, randame Šulco vertime (p. 121). Palionis teigia, kadrieveiksmai su priesaga –(i)aus yra būdingi visų XVI–XVII a. tarmių atstovų raštams⁸⁰.

Duoti. Veiksmažodį „duoti“ Donelaitis pavartojo 47 kartus, pasakėčiose – 6 kartus, bet reikšmę „kirsti“, „mušti“ jam suteikė vienintelį kartą šioje pasakėčioje: *Kupčius su mastu taipo per nugarą davė* (RJ 12). Žodis randamas Mažvydo raštuose, tačiau reikšmės „mušti“ tarp jų nėra (p. 106–108). Pasak Sabaliausko, pirmuosiuose raštuose įvairios šio veiksmažodžio formos buvo vartojamos nepaprastai gausiai⁸¹, bet duomenų apie reikšmę „mušti“ nėra.

Dėl to. Prieveiksmis „dėl to“ pavartotas iš viso 21 kartą, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 36). Į lietuvių raštus jį įvedė Mažvydas (p. 91). Šį prieveiksmį randame Daukšos *Katekizme* (p. 4, 7, 90), Rikovijaus giesmynė⁸², Šulco pasakėčių vertime.

Didis. Šis būdvardis Donelaičio pavartotas iš viso 11 kartų, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 35). Žodį į mūsų literatūrą atvedė Mažvydas (p. 93), Sabaliausko duomenimis, nepaprastai gausiai vartojo XVI–XVII a. raštų autoriai⁸³. Galime pridurti, jog žodį aptinkame giesmynuose⁸⁴ ir Šulco verstose pasakėčiose (p. 194).

Dingoti. Įvairias veiksmažodžio „dingoti“ formas Donelaitis yra pavartojęs 6 kartus: 5 kartus „Metuose“ ir 1 kartą šioje pasakėčioje. Čia randame sutrumpintos galūnės pusedalyvį: *Dingodams durnai, kad ponų valgiai skaniausi* (RJ 10). Kitose pasakėčiose šio žodžio nerandame. Mažvydas jo nevartojo. Šį veiksmažodį randame Šulco vertime (p. 129).

⁷⁹ *Ibid.*, p. 71, 85, 102.

⁸⁰ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 144.

⁸¹ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 84.

⁸² *Giesmės dangaus miestui*, p. 167.

⁸³ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 172.

⁸⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 66, 69, 71, 84, 136, 168, 198, 235, 256, 266.

Dirbti. Įvairias šio veiksmožodžio formas Donelaitis pavartojo iš viso 20 kartų. Kitose pasakėčiose šio žodžio nėra, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą. Čia pavartota sutrumpintos galūnės bendratis: *eik dirbt* (RJ 48). Sutrumpintos galūnės bendratį Donelaitis vartojo ir *Metuose*: *Ir savo darbus ant laukų jau dirbt pasitaisom* (PL 94); *Ne tingėt, bet dirbt liepei* (VD 225); *mūsų darbus dirbt pamokinęs* (VD 304); *dirbt nepaskyrė* (ŽR 642). Žodis „dirbti“ lietuvių literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo raštų laikų (p. 99), bet kontrahuotos bendraties jo raštuose nerandame. Daukša *Katekizme* pavartojo ir sutrumpintos galūnės bendratį (p. 83).

Dyvinai. Slavizmas. Reikšmė: keistai, nepaprastai. Žodis pavartotas iš viso 3 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 8). Mažvydas vartojo kontrahuotą formą „dyvnai“ (p. 99). Formą „dyvinai“ aptinkame Berento giesmyne⁸⁵.

Dyvinas. Slavizmas. Reikšmė: nuostabus, keistas, nepaprastas. Žodis pavartotas iš viso 9 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randamas 1 kartą: *česnies dyvinos* (RJ 30). Vaisės nuostabomis pavadintos ironiškai. Mažvydas vartojo kontrahuotą formą „dyvnas“ (p. 99). Palionis nurodo būdvardį „dyvinas“ esant Bretkūno *Biblijoje*⁸⁶.

Dovanai. Prieveiksmis *dovanai* yra itin retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje (RJ 3) pavartotas vienintelį kartą visoje kūryboje. Pirmasis mūsų raštijoje jį pavartojo Mažvydas (p. 100). Šįrieveiksmį aptinkame Bretkūno giesmyne⁸⁷, o Sirvydas žodyne jį užfiksavo kaip lot. „gratis“, „gratuito“, lenk. „darmo“ atitikmenį (p. 45).

Drąsa. Šisrieveiksmis Donelaičio kūryboje pavartotas 7 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randamas 1 kartą: *Taip bemislydams drąsa į miestą įbėgo* (RJ 5). *Metuose* šį žodį randame 6 kartus: *Imk drąsa, nečėdyk, kas mums birbina galvas* (PL 138);

⁸⁵ *Ibid.*, p. 249.

⁸⁶ Jonas Palionis, XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas, p. 95.

⁸⁷ *Giesmės dangaus miestui*, p. 72.

Pričkus jam drąsa pasakydams (PL 456); „*Eik, nezaunyk taip*“, *aš, jam drąsa pasakydams* (VD 496); *Vaike! Numušė drąsa jautuką sau nupenėjęs* (RG 379); *Nusitvėręs didelę žarną, / Kimšk drąsa plaučius* (RG 385 – 386). Vieną kartą jis pavartotas „Pričkaus pasakoje“: *Todėl tuo drąsa lindau į atvirą kuknę* (PP 114). Mažvydas šio prieveiksmio nevartojo ir apskritai duomenų apie šio prieveiksmio buvimą literatūroje nepavyko rasti.

Drąšiai. Retas Donelaičio žodis: iš viso pavartotas 3 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 2 kartus (RJ 11, 42). Žodis mūsų raštijoje gyvuoja nuo Mažvydo raštų laikų (p. 100). Jį aptinkame Bretkūno, Glazerio, Šimelpenigio giesmynuose⁸⁸.

Duona. Žodis iš viso pavartotas 9 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randamas 1 kartą (RJ 48). Į lietuvių literatūrą žodį įvedė Mažvydas (p. 105). Jį aptinkame Kleino ir Berento giesmynuose⁸⁹.

Durnai. Slavizmas. Reikšmė: kvailai, neprotingai, negerai. Šis prieveiksmis iš viso pavartotas 12 kartų. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje randame 1 kartą (RJ 10). Mažvydas šio prieveiksmio nevartojo, jo raštuose randamas tik daiktavardis „durnystė“ (p. 109). Palonio duomenimis, žodį „durnai“ Bretkūnas yra pavartojęs Biblijos vertime⁹⁰.

Dvilinks. Labai retas Donelaičio žodis, pavartotas tik 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *nuo trepų dvilinks nupuolė* (RJ 13). Tokį pat sutrumpintos galūnės vienaskaitos vardininką randame ir „Metuose“: *kone dvilinks ir nesvietiškai nusigandęs* (RG 323). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sirvydas žodyne užfiksavo (p. 709), bet žinių apie vartojimą literatūroje rasti nepavyko.

Eiti. Įvairios veiksmažodžio „eiti“ formos pavartotos iš viso 34 kartus, pasakėčiose – 9 kartus. Pasakėčiose vartojama tik liepiamoji

⁸⁸ *Ibid.*, p. 80, 220, 267.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 116, 135, 235.

⁹⁰ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 103.

forma, šioje pasakėčioje randame 2 jos vartojimo atvejus toje pačioje eilutėje: *Eik, tinginy, eik dirbt, pelnykis viežlybai duoną* (RJ 48). Forma „eik“ randama Mažvydo raštuose šalia kitų veiksmoždžio „eiti“ formų (p. 115).

Elgias. Veiksmažodis „elgtis“ Donelaičio pavartotas iš viso 13 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 45). Į lietuvių literatūrą šį žodį atvedė Mažvydas (p. 115). Jį vartojo giesmių autoriai ir vertėjai⁹¹.

Ėdesis. Žodis iš viso pavartotas 7 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 43). Mažvydas šio žodžio nepavartojo, bet pirmuosiuose raštuose jo būta: jis randamas Daukšos *Katekizme* (p. 652). Palionis nurodo žodį esant ir Daukšos *Postilėje*⁹².

Galėti. Veiksmažodis pavartotas iš viso 61 kartą, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 21). Žodis gyvuoja mūsų literatūroje nuo Mažvydo (p. 120) ir Daukšos *Katekizmo* (p. 654) laikų. Sabaliauskas nurodo, kad jis yra Sirvydo *Punktuose sakymų*, Daukšos *Postilėje*, Bretkūno ir Chilinskio Biblijose ir kituose pirmuosiuose raštuose⁹³. Jį dažnai randame ir giesmynuose⁹⁴.

Galgės. Germanizmas. Reikšmė: kartuvės. Tai itin retas Donelaičio žodis, šioje pasakėčioje (RJ 39) pavartotas vieną vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo nėra. Palionio duomenimis, šis žodis randamas rankraštinuose Pretorijaus ir anoniminiame žodynuose⁹⁵, bet duomenų apie jo funkcionavimą literatūroje rasti nepavyko.

Gatavas. Slavizmas. Reikšmė: „parengtas“, „paruoštas“. Nedažnas Donelaičio žodis: pavartotas iš viso 4 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 25, 47). Šį žodį randame Mažvydo raštuose (p. 124). Sabaliausko teigimu, žodis dažnai vartotas

⁹¹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 80, 240, 247, 275.

⁹² Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 235.

⁹³ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 85.

⁹⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 72, 73, 130, 254, 255, 260.

⁹⁵ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 114.

XVI–XVII a. literatūroje⁹⁶. Jį noriai vartojo ir giesmių autoriai bei vertėjai⁹⁷.

Gauti. Šis veiksmažodis iš viso pavartotas 17 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje 3 kartus (RJ 18, 20, 24). Žodį į lietuvių literatūrą įvedė Mažvydas (p. 124). Sabaliausko duomenimis, jis gana dažnai vartotas XVI–XVII a. raštuose: Bretkūno ir Daukšos *Postilėse*, Sirvydo *Punktuose sakymų* ir kitur⁹⁸. Jį aptinkame ir giesmynuose⁹⁹

Gerai. Šis prievoksmis pavartotas iš viso 13 kartų, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 27, 44, 45). Vartotas nuo Mažvydo (p. 127) laikų.

Geriaus. Ši prievoksmio „gerai“ aukštesniojo laipsnio forma yra itin retas Donelaičio žodis: jos niekur nėra daugiau, tik šioje pasakėčioje ji pavartota 2 kartus (RJ 44, 45). Formą „geraus“ yra pavartojęs Mažvydas (p. 127). Palionis teigia, kad prievoksmiai su priesaga – (i) aus būdingi visų tarmių atstovų raštams ir nurodo, kad žodžio „geriaus“ esama Vilento ir Petkevičiaus *Katekizmuose*¹⁰⁰. Jį aptinkame ir Šimelpenigio giesmyne¹⁰¹.

Girdėti. Šis veiksmažodis Donelaičio yra pavartotas 61 kartą, pasakėčiose – 12 kartų, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 31, 32). Vieną kartą randame liepiamąją formą: *Tu, išpliekts vagie, girdėk, ką pasaka sako* (RJ 31). Forma *girdėk* pavartota Donelaičio kūrinuose iš viso 8 kartus. Kitose pasakėčiose jos nėra, šioje pasakėčioje – tik čia. Donelaičio *Raštų* leidėjai šio žodžio vartoseną komentuoja taip: „Čia ir kitur Donelaitis, veikiamas vokiečių kalbos, pasako ne „klausykit“, bet „girdėkit“ (hören)“¹⁰². Teiginys dėl vokiečių kalbos įtakos apskritai tikriausiai yra teisingas, tačiau turbūt taikytinas ne visiems atvejams. Mat Donelaitis žodį „klausyti“ žino, vartoja ir liepiamąją jo formą:

⁹⁶ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 252.

⁹⁷ *Giesmės dangaus miestui*, p. 110, 131, 146, 209, 248, 252, 271.

⁹⁸ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 183.

⁹⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 65, 72, 86, 134, 167, 257, 266.

¹⁰⁰ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 144–145.

¹⁰¹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 270.

¹⁰² *Ibid.*, p. 355.

Ir tikrai klausykite, ką mes jums pasakysim (PL 158); *O dar to negana; klausykite, kas pasidarė* (RG 738); *Ta liepsna, klausykite tikt, kad mes nedabojam, / Daug, ak daug iškadų gal ūmai padaryti* (ŽR 237–238). Tad susidaro įspūdis, kad žodį „girdėk“ vartodamas vietoje žodžio „klausyk“ poetas kartais ragina ne klausyti, o išgirsti. Pavyzdžiui, Krizas ragina klausytojus nepraleisti pro ausis jo pasakojimo: *Aš, girdėk, brolau! šią kiaušę žilą sulaukęs / Irgi nemaž ant svieto šiaip ir taip prisibandęs, / Daug dvyų ir daug naujienų tau pasakysiu* (VD 318–320). Enskys irgi kviečia išgirsti jo žodžius: *tikt girdėk, brolau! Kaip man pasidarė* (RG 549). Selmas ragina nerūpestingą jaunimą išgirsti patirtimi paremtą senų žmonių nuomonę: *Klauskite tikt senuosius, jūs glūpieji bebarzdžiai, / ir girdėkit, ką jie jums pasakys prisivargę* (ŽR 583–584). Panašiai Sirvydas *Punktuose sakymų* meldė: „teikis šaukiantį visados girdėti“¹⁰³, o Bretkūnas, vartodamas žodį „girdėti“, *Postilėje* ragino išgirsti Dievo žodį: „mylėkim Dievo šventą žodį, o mylėdami – girdėkim tą, mokinkimės to.“¹⁰⁴ Įdomu, kad Sirvydas žodyne lotyniškiems žodžiams „fama“ ir „rumor“, reiškiantiems gandą, tai yra išgirstą ir iš lūpų į lūpas perduodamą dalyką, pateikia atitikmenį „girdėjimas“ (p. 577). Žodžio „audio“, kurį šiandien verčiame ir žodžiu „girdžiu“, ir žodžiu „klausau“, jis nurodo tik atitikmenį „girdžiu“ (p. 509), žodį „auditus“ verčia žodžiu „girdėjimas“ (p. 508), bet žodžiui „auditor“ siūlo atitikmenį „klausytojas“ (p. 508). Mažvydas šiam žodžiui irgi kai kur suteikė ne tik girdėjimo, garsų pagavimo, bet ir sužinojimo reikšmę (p. 135).

Glūpai. Slavizmas. Reikšmė: kvailai, paikai. Prieveiksmis pavartotas iš viso 9 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje jį randame 2 kartus (RJ 23, 41). Mažvydas jo nevartojo, duomenų apie jo vartojimą Senojoje literatūroje nėra. LKŽ (s. v. „glūpai“) nurodo tik šį Donelaičio atvejį.

Glūpas. Slavizmas. Reikšmė: paikas, kvailas. Žodis pavartotas iš viso 40 kartų, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame

¹⁰³ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 79.

¹⁰⁴ *Ibid.*, p. 86.

3 kartus (RJ 2, 33, 35). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, jis užfiksuotas leksikografijoje¹⁰⁵. Šį žodį randame Šulco verstose pasakėčiose (p. 97, 117).

Greitai. Iš viso – 19 kartų, pasakėčiose – 3 kartai, šioje pasakėčioje – 1 kartas (RJ 6). Žodis yra Mažvydo raštuose (p. 139), jį aptinkame Kleino giesmyne¹⁰⁶ ir Šulco pasakėčių vertime (p. 123).

Griebti. Itin retas Donelaičio žodis: čia pavartotas vieną vienintelį kartą (RJ 47), kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas raštuose jo nevartojo, bet jį randame Rikovijaus ir Berento giesmynuose¹⁰⁷.

Griekas. Slavizmas. Reikšmė: nuodėmė. Žodis iš viso pavartotas 13 kartų, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 36, 39). Vieną kartą randame jo galininką po neigiamo veiksmažodžio: *Proto netur, dėl to nereik jam grieką rokuoti* (RJ 36). Palionis nurodo, kad Rytų Prūsijos autoriai dažnai vartoja galininką po neigiamo veiksmažodžio. Jo nuomone, „šitoks galininko vartojimas, be abejo, buvo apspręstas tų autorių tarmės, nes žemaičių ir pietvakarių aukštaičių su neigiamais veiksmažodžiais dar ir dabar pasakomas galininkas“¹⁰⁸. Žodis „griekas“ gausiai vartotas Mažvydo (p. 139), randamas Bretkūno Biblijoje, Volfenbiutelio ir Daukšos *Postilėse*, Sirvydo *Punktuose sakymų* ir kituose raštuose¹⁰⁹. Jį dažnai aptinkame ir giesmynuose¹¹⁰.

I. Žodis iš viso pavartotas 171 kartą, pasakėčiose – 16 kartų, šioje pasakėčioje – 5 kartus (RJ 1, 5, 9, 11, 41). Mažvydas jo nevartojo. Šį prielinksnį aptinkame Jono Rikovijaus giesmyne¹¹¹, Šulco vertime (p. 195), humoristiniame Adomo Šimelpenigio eilėraštyje¹¹².

Ibėgti. Šioje pasakėčioje (RJ 5) randame vienintelį veiksmažodžio „ibėgti“ vartojimo atvejį Donelaičio kūriniuose. Mažvydas raštuose

¹⁰⁵ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 125.

¹⁰⁶ *Giesmės dangaus miestui*, p. 113.

¹⁰⁷ *Ibid.*, p. 172, 240.

¹⁰⁸ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 162.

¹⁰⁹ *Idem*, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 129.

¹¹⁰ *Giesmės dangaus miestui*, p. 66, 71, 171, 255, 257, 258, 259.

¹¹¹ *Ibid.*, p. 164.

¹¹² *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 157.

šio priešdėlėto veiksmazodžio nevartojo. Brodovskio žodyne jis yra (p. 83), bet duomenų apie jo buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Įkopti. Labai retas Donelaičio žodis: veiksmazodis pavartotas vienintelį kartą šioje pasakėčioje (RJ 9), kituose kūriniuose jo nerandame. Mažvydas šio žodžio nevartojo. Duomenų apie jo buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Imti(s). Įvairios šio veiksmazodžio formos pavartotos iš viso 17 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 34, 40). Į mūsų literatūrą jį atvedė Mažvydas (p. 147). Sabaliausko teigimu, žodis „imti“ labai gausiai vartotas pirmuosiuose rašto paminkluose¹¹³. Jį aptinkame ir skaitydami Bretkūno, Zengštoko, Kleino giesmynus¹¹⁴.

Ir. Šį jungtuką atskirų žodžių ir sakinių jungimo atvejams Donelaitis pavartojo 926 kartus, pasakėčiose – 77 kartus, šioje pasakėčioje – 11 kartų (RJ 4, 6, 6, 15, 26, 30, 33, 39, 42, 47, 49). Į mūsų literatūrą žodį atvedė Mažvydas (p. 150).

Ir. Ši dalelytė Donelaičio kūriniuose iš viso randama 136 kartus, pasakėčiose – 22 kartus, šioje pasakėčioje – 5 kartus (RJ 16, 17, 18, 20, 40). Mažvydo žodyne jungtuko ir dalelytės reikšmės neatskirtos, tad sunku ką nors pasakyti apie vartosenos tradiciją.

Iš. Šis prielinksnis iš viso pavartotas 162 kartus, iš jų pasakėčiose – 21 kartą, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 21, 29, 40). Gyvuoja mūsų literatūroje nuo Mažvydo raštų laikų (p. 154).

Išėiti. Labai retas Donelaičio veiksmazodis, pavartotas tik 2 kartus pasakėčiose. Šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą (RJ 21). Žodį į mūsų literatūrą atvedė Mažvydas (p. 157), jį aptinkame giesmynuose¹¹⁵.

Iškada. Slavizmas. Reikšmė: nuostolis, žala. Žodis iš viso pavartotas 11 kartų, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 37). Čia jis sujungtas su žodžiu „daryti“: *Ale žmogus smarkus, kitiems iškadą darydams* (RJ 37). Tokias pat sintagmas randame ir kituose

¹¹³ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 87.

¹¹⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 81, 96, 104, 142.

¹¹⁵ *Ibid.*, p. 85, 95, 115, 138, 146, 173, 255.

kūriniuose: *Su tinklais glūpiems draugams iškadą padaro* (PL 193); *Ir per daug durnuodams sau iškadą padaro* (PL 296); *O kiek sykių dar iškadą sau pasidaro* (PL 438) *Taip paskui toks neprietelius, iškadą padaręs* (ŽR 251). *Sau ir artymui biednam iškadą padaro* (ŽR 362). *Ar nesibijotės žmonėms iškadą daryti?* (PŠ 27); *Kas nor iškadą daryti* VP 37). Žodis „iškada“ randamas Mažvydo raštuose (p. 161), jį aptinkame skaitydami giesmynus¹¹⁶. Palionio duomenimis, jį vartojo Daukša, Bretkūnas ir kiti pirmieji rašytojai¹¹⁷. Šį žodį randame ir Šulco pasakėčių vertime (p. 109).

Išpliekti. Itin retas Donelaičio žodis, kituose kūriniuose jo nėra, šioje pasakėčioje pavartotas vieną vienintelį kartą: *Tu išpliekts vagie* (RJ 31). Dalyvio galūnė sutrumpinta tikriausiai dėl tarmės, bet labai tinka ir hegzometro eilutei. Nei žodžio „pliekti“, nei jo priešdėlėtų formų Mažvydo raštuose nerandame. Sabaliauskas nurodo, kad veiksmažodis „pliekti“ be priešdėlio yra Daukšos *Postilėje*¹¹⁸.

Išsižioti. Šis veiksmažodis Donelaičio pavartotas iš viso 12 kartų. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą (RJ 42). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sirvydas žodyne užfiksavo kaip lot. „distendo labra“ atitikmenį (p. 385), pateikė Brodovskis (p. 101), bet žinių apie vartojimą literatūroje rasti nepavyko.

Iš tolo. Donelaičio kūriniuose yra iš viso 6 šio prievoksmio vartojimo atvejai. Pasakėčioms priklauso 3 atvejai, vienas jų tenka šiai pasakėčiai (RJ 27). Mažvydas vartojo „nuo tolo“ (p. 389), Sirvydas žodyne užfiksavo ir „iš tolo“ (p. 734). Junginį „iš tolo“ aptinkame ir Kleino giesmyne¹¹⁹.

Jis. Įvairios šio įvardžio formos Donelaičio iš viso pavartotos 491 kartą, pasakėčiose – 43 kartus, šioje pasakėčioje – 10 kartų (RJ 8, 9, 11, 13, 18, 22, 23, 28, 36, 43). Žodį lietuvių raštijoje įtvirtino Mažvydas (p. 172).

¹¹⁶ *Ibid.*, p. 69, 124, 131, 149, 163, 254.

¹¹⁷ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 151.

¹¹⁸ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 221.

¹¹⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 138.

Jau. Iš viso – 332 vartojimo atvejai, pasakėčiose – 26 kartai, šioje pasakėčioje – 3 kartai (RJ 25, 28, 43). Vartotas Mažvydo (p. 170), Daukšos „Katekizme“ (p. 667), giesmių autorių ir vertėjų¹²⁰.

Jisai. Įvardžiuotinę įvardžio „jis“ formą Donelaitis pavartojo iš viso 18 kartų, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 29). Tokia forma raštuose yra nuo Mažvydo (p. 172) laikų.

Jomarkininks. Slavizmas. Reikšmė: mugės dalyvis. Donelaičio raštuose šis žodis yra labai retas: jis pavartotas vienintelį kartą šios pasakėčios antraštėje. Jo galūnė sutrumpinta. Giminingas žodis „jomarkas“ yra vieną kartą pavartotas *Metuose* (VD 428). Mažvydo raštuose šios šaknies žodžių nėra. Palionio duomenimis, formą „jarmarkas“ yra vartojęs Daukša *Postilėje*¹²¹, be to, tokios pat formos esama ir XVI a. Prūsijos valdžios įsakyme valstiečiams¹²². Žodį „jomarkas“ savo rankraštiniame žodyne užfiksavo Jokūbas Brodovskis (p. 108). Duomenų apie žodžio „jomarkininkas“ buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Kas. Šis klausiamasis įvardis pavartotas iš viso 54 kartus, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 34). Vartotas jau Mažvydo (185).

Kas. Santykinio įvardžio reikšmę žodis „kas“ Donelaičio kūriniuose turi iš viso 92 kartus, pasakėčiose – 11 kartų, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 31, 49). Mažvydo tokia reikšmė vartota (p. 185).

Kad. Aiškinamiesiems šalutiniams sakiniams jungti šis jungtukas iš viso pavartotas 95 kartus, pasakėčiose – 7 kartus, iš jų didesnė dalis vartojimo atvejų tenka šiai pasakėčiai – 4 kartai (RJ 3, 10, 24, 43). Mažvydo raštų žodynas šio jungtuko visai nepateikia. Aiškinamiesiems šalutiniams sakiniams prijungti šį jungtuką randame Sirvydo *Punktuose sakymų* („geidžia, kad greitai kunigas mišią pabaigtų“)¹²³, Šulco pasakėčių vertime (p. 105, 111, 115, 131) ir Šimelpenigio giesmyne¹²⁴.

¹²⁰ *Ibid.*, p. 71, 77, 146, 255, 257, 259.

¹²¹ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 166.

¹²² *Idem*, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 276.

¹²³ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 74.

¹²⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 254.

Kad. Nusakomiesiems šalutiniams sakiniams jungti šis jungtukas pavartotas iš viso 75 kartus, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 13, 19, 21). Tokią šio jungtuko funkciją vartojo Šulcas (p. 101, 121).

Kaip. Kokybės lyginamuosiuose posakiuose šis jungtukas pavartotas iš viso 84 kartus, pasakėčiose – 15 kartų, šioje pasakėčioje – 4 kartus (RJ 26, 33, 41, 45). Literatūroje vartotas nuo Mažvydo (p. 177) raštų laikų.

Kaip. Aiškinamiesiems šalutiniams sakiniams prijungti jungtukas „kaip“ Donelaičio iš viso yra pavartotas 88 kartus, pasakėčiose – 8 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 8). Mažvydas tokią vartoseną pirmas užfiksavo raštuose (p. 177).

Kaip. Lyginamiesiems šalutiniams sakiniams jungti šis jungtukas pavartotas iš viso 46 kartus, pasakėčiose – 7 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 7). Vartojamas nuo Mažvydo (p. 177) laikų.

Kaip. Nusakomuosiuose šalutiniuose sakiniuose šis jungtukas pavartotas iš viso pavartotas 46 kartus, pasakėčiose – 7 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 15). Šią reikšmę jungtukas turi nuo Mažvydo laikų (p. 177).

Kaip. Įterpiniuose šis jungtukas pavartotas iš viso 24 kartus, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 32).

Kalts. Šis būdvardis yra retas Donelaičio kūriniuose: pavartotas iš viso 3 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą: *Bet kas kalts, sakyk* (RJ 34). Galūnė tikriausiai sutrumpinta dėl tarmės, bet hegzametro seilutėje atrodo natūraliai. *Metuose* irgi randame kontrahuotą galūnę ir žodį „kalts“ užimant tokią pat padėtį hegzamtero eilutėje *Kas tau kalts?* (PL 569). Būdvardis „kalts“ raštuose gyvena nuo Mažvydo laikų (p. 180).

Kam. Šis prieveiksmis iš viso pavartotas 18 kartų, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 47). Vartotas Mažvydo (p. 185).

Kampas. Žodis iš viso pavartotas 15 kartų, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 47). Mažvydas šio žodžio nevartojo.

Sirvydas ir (p. 197). Brodovskis (p. 114) jį žodynuose užfiksavo, bet duomenų apie funkcionavimą literatūroje rasti nepavyko.

Kartas. Žodis Donelaičio kūryboje pavartotas 16 kartų. Vartojama vien acc. sing. forma *kartą*. Pasakėčiose ši forma pavartota 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *Rudikis kartą slaptoms į turgų bėgo medzioti* (RJ 1). Čia ji turi pasakojimo pradžios reikšmę, primenančią liaudies pasakų pradžią. Be šios vietos, tokią pat reikšmę randame dar „Pričkaus pasakoje“: *Kartą man pas eldelmoną nubėgti reikėjo* (Pp 111). Be to, pasakojimo pradžios reikšmę randame ir pasakėčioje „Šuo Didgalvis“: *Šuo [...] / Pas liūtus bylinėdams kartą avi apskundė* (ŠD 2). Kiti trylika žodžio *kartą* atvejų Donelaičio kūriniuose turi kitas reikšmes. Mažvydo raštuose (p. 184) ir Daukšos *Katekizme* (p. 89, 117, 144, 162) šis žodis yra, bet pasakojimo pradžios reikšmės neturi.

Kaukti. Veiksmažodis pavartotas iš viso 5 kartus: 4 kartus *Metuose* ir 1 kartą čia: *bekaukdams nuo trepų dvilinks nupuolė* (RJ 13). Kitose pasakėčiose jo nerandame. Mažvydas jo nevartojo. Sirvydas žodyne pateiktas kaip lot. „ululo“ atitikmenį ir veiksmažodžio „staugti“ sinonimą (p. 497).

Kitas. Šis įvardis pavartotas iš viso 67 kartus, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 37). Žodį į raštiją įvedė Mažvydas (p. 191). Sabaliausko teigimu, jis dažnai vartojamas XVI–XVII a. raštuose¹²⁵. Jį vartojo ir giesmių autoriai bei vertėjai¹²⁶.

Klastorius. Apgaviką reiškiantis hibridinės darybos (prie lietuviškos šaknies pridėta nelietuviška priesaga) žodis nėra dažnas: iš viso Donelaičio kūryboje pavartotas 4 kartus, pusė vartojimo atvejų (2 kartai) tenka pasakėčioms, šioje pasakėčioje pavartotas 1 kartą (RJ 38). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, jis pateiktas Pretorijaus žodyne¹²⁷. Šis žodis gyvavo ir literatūroje: jis randamas giesmynuose¹²⁸.

¹²⁵ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 174.

¹²⁶ *Giesmės dangaus miestui*, p. 64, 75, 148, 260, 266.

¹²⁷ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 194.

¹²⁸ *Giesmės dangaus miestui*, p. 647.

Koks. Šis neapibrėžiamasis įvardis iš viso Donelaičio yra pavartotas 60 kartų, pasakėčiose – 10 kartų, šiai pasakėčiai tenka beveik pusė vartojimo atvejų – 4 kartai (RJ 7, 24, 26, 41). Mažvydas šio įvardžio nevartojo, Daukša *Katekizme* vartojo tik „koks nors“ (p. 674). Šulco vertime randame ir neapibrėžiamąją formą „koks“ (p. 97, 115). Sirvydas ją pateikė žodyne frazėse: „Darytojas daikto kokio“ (p. 102); „Ažulaikomas metas unt kokio darbo“ (p. 148); „Baigimas daikto kokio“ (p. 215); „Ažuvožiu sudų koki“ (p. 535); „Ažuimu vietų kokių“ (p. 528) etc.

Kópti. Įvairias veiksmažodžio „kopti“ formas Donelaitis iš viso pavartojo 11 kartų, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą. Čia randame padalyvio formą: *O jam taip drąsiai į kromo būdą beko-pant* (RJ 11). Zinkevičiaus teigimu, minkštųjų priebalsių kietinimas yra „būdingas ano meto Mažosios Lietuvos raštams“. Jo nuomone, tai vyko dėl vokiečių kalbos įtakos.¹²⁹ Toks tarminis variantas būdingas ir *Metams: miegot į patalą kopa* (VD 17); *iš patalo kopa* (VD 118); *sušilt į šiltą patalą kopam* (ŽR 71). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, jis yra Bretkūno Biblijos vertime¹³⁰.

Kromas. Slavizmas. Reikšmė: parduotuvė. Retas Donelaičio žodis, pavartotas tik du kartus šioje pasakėčioje (RJ 11, 15), kituose kūriniuose jo nerandame. Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, jį vartojo Bretkūnas Biblijos vertime¹³¹ ir Jobūbas Morkūnas *Postilėje*¹³².

Kromininkas. Hibridas su slaviška šaknimi ir lietuvišku baigmeniu. Reikšmė: pardavėjas. Labai retas Donelaičio žodis: kituose kūriniuose jo nėra, čia (RJ 6) jis pavartotas vienintelį kartą. Mažvydas jo nevartojo. Palionio duomenimis, Bretkūnas vartojo šį žodį *Postilėje* ir Biblijos vertime¹³³.

¹²⁹ Zigmąs Zinkevičius, *op. cit.*, p. 278.

¹³⁰ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 240.

¹³¹ Idem, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 205.

¹³² Idem, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 276.

¹³³ Idem, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 205.

Kucius. Germanizmas. Reikšmė: lazda, pagalys, vėzdas. Retas žodis: pavartotas iš viso tik 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *su kucium taip per sprandą jis gavo* (RJ 18). Mažvydas jo nevartojo. Palionio duomenimis, žodis užfiksuotas Pretorijaus ir anoniminiuose žodynuose¹³⁴.

Kupčius. Slavizmas. Reikšmė: pirklys. Žodis iš viso pavartotas 4 kartus: 1 kartą *Metuose* ir 3 kartus šioje pasakėčioje (RJ 6, 9, 12). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, žodį vartojo Bretkūnas Biblijos vertime¹³⁵.

Kur. Šis jungtukas aiškinamiesiems papildinio sakiniams prijungti pavartotas iš viso 4 kartus: 3 kartus *Metuose* ir 1 kartą šioje pasakėčioje (RJ 17). Kitose pasakėčiose jo nerandame. Mažvydas jo nevartojo.

Kuris. Šio santykinio įvardžio įvairių linksnių formų iš viso pavartota 63, iš jų pasakėčiose – 5, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 46). Žodis lietuvių literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo (p. 203).

Kurpius. Itin retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje (RJ 14) pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo niekur nėra. Mažvydas šio žodžio nepavartojo, Sirvydas žodyne užfiksavo tik „korpėdarys“ (p. 754). Bendrašaknis žodis „korpė“, Palionio ir Sabaliausko duomenimis, vartotas Vilento raštuose, Bretkūno ir Chilinskio Biblijose¹³⁶.

Kviesti. Veiksmažodžio „kviesti“ formos iš viso pavartotos 5 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 7). Mažvydas šio žodžio nepavartojo. Sabaliausko duomenimis, jį vartojo Daukša *Postilėje*¹³⁷.

Laikyti. Donelaitis 13 kartų veiksmažodžio „laikyti“ formoms suteikė manymo ką nors kuo nors esant ar turint tam tikrų ypatybių reikšmę. Pasakėčiose šis žodis pavartotas 4 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 32, 49). Abiem atvejais poetas pavartojo šį veiksmažodį

¹³⁴ *Ibid.*, p. 207.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 210.

¹³⁶ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 235; Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 127.

¹³⁷ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 186.

su prielinksniu „per“ ir po jo einančiu galininko linksnio vardažodžiu: *Rudikį, kaip girdi, ant turgaus laikė per vagį* (RJ 32); *Ir, ką pats pelnei, laikyk per savo dalyką* (RJ 49). Lygiai tokią pat vartoseną randame kituose kūriniuose: *Ir būrus prastus per kiaulių jovalą laiko* (PL 258); *Juk žinai, kaip jis tave per drimelį laiko* (PL 275); *O štai mes, mieste per nieką laikomi būrai* (VD 40); *Spjau do nei ant šuns ir jį per drimelį laiko* (VD 175); *Iš nelabos širdies per paiką drimelį laiko* (RG 471); *Ir jį spjau dydams per paiką kumelį laiko* (RG 495); *Vokiečiai lietuvninką per drimelį laiko* (ŽR 530); *Bei savo pusgyvį padoną per drimelį laiko* (PP 129); *O labiaus karklus ir krūmus laikė per nieką* (AG 6); *O save vieną tikt per drūtą laikydams* (AG 11). Mažvydas „laikyti“ irgi vartoja su galininku, bet su prielinksniu „už“, pvz.: „už nieką laikomas“ (p. 206). Palionio duomenimis, su prielinksniu „už“ šį veiksmažodį vartojo Vilentas ir Vaišnoras¹³⁸. Veiksmažodį „laikyti“ su prielinksniu „per“ randame pavartotą Šimelpenigio eilėraštyje: „per kiaulę laikomi“¹³⁹.

Laižyti(s). Įvairios šio veiksmažodžio formos pavartotos Doneičio kūriniuose iš viso 5 kartus. Kitose pasakėčiose šio žodžio nėra, šioje pasakėčioje jis randamas 1 kartą (RJ 25). Mažvydas šio žodžio nevartojo, bet, Sabaliausko duomenimis, XVI–XVII a. raštuose jis buvo: randamas Daukšos *Postilėje*, Chilinskio Biblijos vertime ir kitur¹⁴⁰.

Lankyti. Žodis iš viso pavartotas 7 kartus, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *Jis pasidrasino glūpai mėsininką lankyti* (RJ 23). Donelaitis, atrodo, šį veiksmažodį kartais laikė „aplankyti“ sinonimu, atsisakydamas jam būdingos dažninės reikšmės. Be šios vietos, žodžiui „lankyti“ suteiktą „aplankyti“ reikšmę dar randame LGČ 40 (*Štai laputė iš tolo jį lankyti atbėga*) ir PL 28 (*Verkdams ir dūsaudams mus lankyt nesugrįžo*). Mažvydo raštuose šio žodžio nerandame. Sirvydas žodyne pateikė kaip lot. „viso“, „visitio“, „reviso aliquid“ ir lenk. „nawiedzam kogo“ atitikmenį (p. 199). Šį žodį ran-

¹³⁸ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 187.

¹³⁹ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 159.

¹⁴⁰ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 92.

dame Šimelpenigio eilėraštyje. Šis poetas, kaip ir Donelaitis, „lankyti“ laikė „aplankyti“ sinonimu: „kai Vilkyšių šulmistras, / Mane aplankydamas, / Sakė, būk tu neseniai / Jį Vilkyšiuose lankei“¹⁴¹.

Laukti. Žodis iš viso pavartotas 12 kartų, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 43). Įvairios veiksmažodžio „laukti“ formos randamos jau Mažvydo raštuose (p. 207). Jį vartojo ir giesmių autoriai bei vertėjai¹⁴².

Lygiai. Šis lyginamasis žodis Donelaičio iš viso pavartotas 8 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *Lygiai kaip svečias koks į česnį viežlybai kviestas* (RJ 7). Sintagma *lygiai kaip* pavartota ir *Metuose*: *Lygiai kaip antai stiklorius įdeda stiklą* (ŽR 4). Mažvydas tokio tipo lyginamuosius posakius vartojo (p. 210).

Lindoti. Veiksmažodis „lindoti“ yra retas Donelaičio žodis. Jis pavartotas iš viso 4 kartus, iš jų pasakėčioms tenka 3 kartai, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą. Čia pavartotas pusdalyvis: *Ir kamuos belindodami tikt gatavo griebia* (RJ 47). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sirvydas ir Brodovskis žodynuose užfiksavo tik giminingus žodžius, o veiksmažodžio „lindoti“ – ne. Bet šį žodį randame humoristiniame Šimelpenigio eilėraštyje: „lindos kaip šikšnosparnis“¹⁴³.

Maitinti(s). Nedažnas Donelaičio žodis. Iš viso įvairios šio veiksmažodžio pavartotos 6 kartus, o sangražinės formos – 5 kartus. Pasakėčiose randame tik sangražines formas, jos pavartotos 2 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 46). Mažvydas šio veiksmažodžio nevartojo. Apie jo buvimą literatūroje duomenų nepavyko rasti.

Mastas. Labai retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje (RJ 12) jis pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo niekur nėra. Mažvydas jo nevartojo. Jį aptinkame skaitydami Bretkūno Biblijos vertimą¹⁴⁴.

Matyti. Įvairios veiksmažodžio „matyti“ formos Donelaičio pavartotos iš viso 30 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje –

¹⁴¹ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 156.

¹⁴² *Giesmės dangaus miestui*, p. 81, 102, 133, 139, 214, 246.

¹⁴³ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 157.

¹⁴⁴ Jonas Bretkūnas, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mokslas, 1983, p. 71, 72, 73, 74.

1 kartą: *Bet mėsininks, tai vis gerai iš tolo matydams* (RJ 27). Vyrishkos giminės pusdalyvis, pavartotas 6 kartus, visur turi tarminę kontrahuotą galūnę ir vartojamas eilutės pabaigoje: *Aš, vaitodams vis ir tokią bėdą matydams, / Ak! močiute, tariu, bensityk ir verkusi liaukis* (PL 430); *Krizas koliojo nuopertą porą matydams* (RG 234); *Štai šis gyropelnys, tokią silpnbę matydams* (AG 10); *Krizas koliojo nuopertą porą matydams* (PP 78); *Aš kon' apalpau, visur bjaurybę matydams* (PP 117). Mažvydas žodžio „matyti“ nevartojo. Sabaliausko duomenimis, žodį „matyti“ Sirvydas vartojo savo *Punktuose sakymų*, Daukša *Postilėje*, Chilinskis Biblijoje¹⁴⁵. Šulcas pasakėčių vertime pavartojo įvairias tiesiogines šio veiksmožodžio formas, tarp jų ir sutrumpintos galūnės vyriškos giminės pusdalyvį: „To šešėlį vandenyj matydams“ (p. 109).

Mažas. Būdvardis nėra labai dažnas Donelaičio poezijoje: pavartotas iš viso 6 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 35). Literatūroje poeto pirmtakų vartotas nuo Mažvydo (p. 221) laikų.

Medžioti. Iš viso žodis pavartotas 7 kartus, *Metuose* – 1 kartą (PL 24), pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 1). Mažvydas šio žodžio nepavartojo. Palionio duomenimis, jis randamas Bretkūno Biblijos vertime¹⁴⁶.

Meilingai. Prieveiksmis iš viso pavartotas 6 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 4). Mažvydas raštuose šio žodžio nevartojo. Jį randame pavartotą Stepono Jaugelio-Telegos, vėliau – Šimelpenigio¹⁴⁷. Be to, šį prieveiksmį randame Berento giesmyne¹⁴⁸.

Mėsa. Slavizmas. Žodis iš viso pavartotas 17 kartų, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 17). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, žodį vartojo Bretkūnas Biblijos

¹⁴⁵ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 186.

¹⁴⁶ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis, 1967, p. 249.

¹⁴⁷ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 81, 159.

¹⁴⁸ *Giesmės dangaus miestui*, p. 229.

vertime¹⁴⁹. Sabaliauskas papildė, kad žodį „mėsa“ Daukša ir Bretkūnas vartojo *Postilėse* Bretkūnas ir Chilinskis Biblijos vertime¹⁵⁰. Jį randame ir Šulco pasakėčių vertime (p. 197).

Mėsininkas. Donelaitis žodį pavartojo iš viso 6 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 23, 27). Mažvydo raštuose jo nerandame. Sirvydas žodyne pateikė žodį „mėsinykas“ kaip lot. „lanio“ ir lenk. „rzeznik“ atitikmenį (p. 396), bet apie jo funkcionavimą literatūroje duomenų nėra.

Miestas. Slavizmas. Žodis iš viso pavartotas 8 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje pavartotas 1 kartą (RJ 5). Žodis gyvuoja nuo Mažvydo raštų laikų (p. 227). Jį aptinkame Bretkūno Biblijoje¹⁵¹ ir giesmynuose¹⁵².

Minėti. Žodis Donelaičio kūriniuose pavartotas iš viso 8 kartus, iš jų 2 kartus – pasakėčiose, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *Ir česnies dyvinos bei turgaus tankiai minėjo* (RJ 30). Labai panašią eilutę randame pasakėčioje „Lapės ir gandro česnis“: *Ir po to česnies bei lapės tankiai minėjo* (LGČ 35). Sutampa penki žodžiai, labai panaši jų pozicija hegzometro eilutėje. Ir kitais atvejais poetas „minėti“ vartoja su kilmininku: *Ar jau gėditės pas stalą Dievo minėti?* (PP 145); *Dievo ir dangaus visai minėti paliovėt?* (PP 153). Palionis, išnagrinėjęs veiksmažodžių, priklausančių *verba memoriae* grupei, vartojimą su kilmininku XVI–XVII a. raštuose, nurodo, kad kilminką galima rasti Bretkūno Biblijoje, Sirvydo *Punktuose sakymų* ir teigia, kad tokia vartosena ne visais atvejais yra atsiradusi dėl kitų kalbų įtakos¹⁵³. Mažvydas, pirmasis mūsų literatūroje pavartojęs žodį „minėti“, jį vartojo su galininku (p. 229). Skaitydami Berento giesmyną, aptinkame „minėti“ su kilmininku: „duok visados minėti / man tavo brangaus kraujo“¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 275.

¹⁵⁰ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 249.

¹⁵¹ Jonas Bretkūnas, *op. cit.*, p. 34, 50 etc.

¹⁵² *Giesmės dangaus miestui*, p. 92, 249.

¹⁵³ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 154.

¹⁵⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 227.

Mislyti. Slavizmas. Reikšmė: manyti. Žodis „mislyti“ iš viso Dionelaičio kūrinuose pavartotas 27 kartus, kitose pasakėčiose nerandamas, šioje pasakėčioje pavartotas 4 kartus (RJ 3, 5, 17, 24). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, jį vartojo Bretkūnas *Postilėje* ir Biblijos vertime¹⁵⁵. Be to, jį aptinkame Bretkūno ir Kleino giesmynuose¹⁵⁶.

Mūsų. „Metuose“ forma „mūsų“ yra pavartota 70 kartų, pasakėčiose – 8 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *Bet dar ir daugiaus iš mūsų pasakos imkis* (RJ 40). Čia ne asmeninio, o savybinio įvardžio reikšmė. Kabelka žodyne visas formas sudėjo prie asmeninių įvardžių, tačiau patikrinus pasirodė, kad *Metuose* absoliučiai vyrauja savybinio įvardžio reikšmė (59 vartojimo atvejai) ir tik 3 kartus žodis turi asmeninio įvardžio reikšmę (PL 192, VD 555 ir RG 260). Pasakėčiose randame tik savybinę reikšmę. Šulco vertime irgi randame savybinę reikšmę (p. 105).

Naras. Germanizmas. Reikšmė: kvailys. Žodis pavartotas iš viso 5 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 33, 41). Palionio duomenimis, žodį pavartojo Bretkūnas Biblijos vertime¹⁵⁷. Leisdamas pasakėčias, Rėza buvo pataisęs jį „durnokas“ (p. 63 ir 64).

Nasrai. Retas Donelaičio žodis, pavartotas iš viso tik 2 kartus: vieną kartą *Metuose* ir kitą – šioje pasakėčioje (RJ 25). Vartotas Mažvydo (p. 235), Daukšos *Katekizme* (p. 686), jį aptinkame giesmynuose¹⁵⁸.

Negana. Žodis pavartotas iš viso 19 kartų, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 22). Mažvydas vartojo tik „gana“ (p. 121), o neigiamos reikšmės formą „negana“ aptinkame Daukšos *Katekizme* (p. 72) ir Berento giesmyne¹⁵⁹.

Nereikėti. Sutrumpintą neigiamą veiksmazodžio „reikėti“ formą Donelaitis iš viso pavartojo 7 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje

¹⁵⁵ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 249.

¹⁵⁶ *Giesmės dangaus miestui*, p. 81, 125.

¹⁵⁷ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 257.

¹⁵⁸ *Giesmės dangaus miestui*, p. 73, 234.

¹⁵⁹ *Ibid.*, p. 238.

pasakėčioje – 1 kartą: *nereik jam grieką rokuoti* (RJ 36). Mažvydas vartojo kontrahuotą formą be neiginio („reik“ p. 321), Daukšos „Katekizme“ randama nekontrahuota forma „nereikia“ (P. 691). Sirvydas tokią pat nekontrahuotą formą pateikė kaip lot. „nihil opus est“ atitikmenį (p. 309).

Netoli. Prieveiksmį „toli“ Donelaitis pavartojo iš viso 13 kartų. Neigiamą jo formą randame tik 2 kartus pavartotą pasakėčiose, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 14). Mažvydas vartojo tik teigiamą formą (p. 389). Prieveiksmį „netoli“ aptinkame Bretkūno giesmyne¹⁶⁰.

Niekados. Ši prieveiksmį Donelaitis pavartojo iš viso 11 kartų, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 2). Mažvydas vartojo tik formą „niekada“ (p. 242). Palionis rašo, kad Bretkūno ir Daukšos *Postilėse* bei kituose XVI–XVII a. raštuose forma „niekados“ yra vartota¹⁶¹. Be to, ją aptinkame Kleino ir Šimelpenigio giesmynuose¹⁶².

Nubėgti. Labai retas Donelaičio žodis: jis pavartotas tik 2 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 41). Mažvydas vartojo „bėgti“ (p. 61), bet priešdėlėto veiksmažodžio nepateikė. Duomenų apie jo buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Nugara. Žodis Donelaičio pavartotas iš viso 22 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 12). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sabaliauskas nurodo, kad jį vartojo Daukša *Postilėje* ir Chilinskis Biblijoje¹⁶³.

Nukirsti. Labai retas Donelaičio žodis, šioje pasakėčioje (RJ 28) pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas nei priešdėlėto, nei be priešdėlio šio veiksmažodžio nevartojo, Sirvydas žodyne pateikė „nukirsti“ kaip lenk. „vcinam co“ ir lot. „abscindo“, „amputo“, „resec“ atitikmenį (p. 453). Sabaliausko duomenimis, veiksmažodį „kirsti“ vartojo Daukša *Postilėje*, Sirvydas *Punktuose*

¹⁶⁰ *Ibid.*, p. 80.

¹⁶¹ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 144.

¹⁶² *Giesmės dangaus miestui*, p. 140, 255.

¹⁶³ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 145.

sakymų, Chilinskis Biblijoje¹⁶⁴. Šulcas pasakėčių vertime randame veiksmazodžių „įkirsti“ ir „kirsti“ formas (p. 129). Duomenų apie „nukirsti“ buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Nulįsti. Įvairios šio veiksmazodžio formos Donelaičio kūriniuose pavartotos iš viso 5 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 6). Mažvydas veiksmazodžio „lįsti“ nevartojo nei priešdėlėto, nei be priešdėlio. Sabaliausko duomenimis, nepriešdėlėtą veiksmazodį „lįsti“ vartojo Daukša *Postilėje*, Sirvydas *Punktuose sakymų*, Chilinskis Biblijos vertime¹⁶⁵. Tokį pat kaip Donelaičio priešdėlėtą veiksmazodį aptinkame Šusterio giesmyne: „kur griešnas aš nulįsiu?“¹⁶⁶

Nuo. Šis prielinksnis vietai žymėti pavartotas iš viso 9 kartus, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *nuo trepų dvilinks nupuolė* (RJ 13). *Metuose* randame jį pavartotą su tuo pačiu veiksmazodžiu „nupulti“: *O daug žvirblių pusgyvių nuo stogo nupuolė* (VD 112). Į literatūrą žodį įvedė Mažvydas (p. 246), jį aptinkame Berento ir Šimelpenigio giesmynuose¹⁶⁷, Šulco pasakėčių vertime (p. 101).

Nupelnyti. Žodis nėra dažnas Donelaičio kūryboje: jis pavartotas 6 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą: *Toks žmogus, sakau, nupelno grieką ir galges* (RJ 39). *Metuose* poetas pavartojo tik sangražines šio veiksmazodžio formas, tad čia randame vienintelį nesangražinės formos atvejį. Mažvydas nei paprastos, nei sangražinės šio veiksmazodžio formos nevartojo. Daukšos *Katekizme* randame tokias pat, kaip ir šioje pasakėčioje, nesangražines formas: „nupelno kančią“ (p. 93), „nupelno amžino paskandinimo“ (p. 92), „nupelno priimt“ (p. 157). Nesangražines formas mėgo ir giesmių autoriai bei vertėjai¹⁶⁸.

Nupliekti. Įvairios veiksmazodžio „nupliekti“ formos pavartotos iš viso 5 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje

¹⁶⁴ *Ibid.*, p. 90.

¹⁶⁵ *Ibid.*, p. 186.

¹⁶⁶ *Giesmės dangaus miestui*, p. 185.

¹⁶⁷ *Ibid.*, p. 232, 254, 255.

¹⁶⁸ *Ibid.*, p. 66, 72, 75, 128, 161, 164, 228.

jis pavartotas 1 kartą: *Ir visur vertai kaip glūpą narą nupliekė* (RJ 33). Mažvydo raštuose nei priešdėlėto, nei be priešdėlio šio žodžio nerandame, duomenų apie jo funkcionavimą Donelaičio pirmtakų kūryboje nepavyko rasti.

Nupulti. Žodis iš viso pavartotas 8 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 13). Mažvydas šio veiksmažodžio nevartojo. Jį randame Daukšos *Katekizme* (p. 122) ir Sirvydo *Punktuose sakymų*¹⁶⁹. Žodį „nupulti“ aptinkame ir Bretkūno giesmyne¹⁷⁰.

Nušokti. Retas Donelaičio žodis: poetas jį pavartojo iš viso 3 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą: *Kad bevaitydamas pas bekerės būdą nušoko*. (RJ 19). Tad čia jam suteikta reikšmė „nuskubėti“. *Metuose*, kaip ir šioje pasakėčioje, žodis „nušokti“ siejamas su prielinksniu „pas“, ir junginys yra įdėtas į antrąją hegzometro eilutės pusę: *Taip ištarusi, ji tuojau pas upę nušoko* (PL 320); *Taip jis iš bėdos, pas klaną kokį nušokęs* (VD 213). Mažvydas yra pavartojęs šį veiksmažodį be priešdėlio (p. 367). Sabaliausko duomenimis, nepriešdėlėtas veiksmažodis vartotas ir Daukšos *Postilėje*, Sirvydo *Punktuose sakymų*, Chilinskio Biblijoje¹⁷¹. Duomenų apie priešdėlėto veiksmažodžio buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Nutverti. Įvairias šio žodžio formas poetas pavartojo iš viso 36 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 16, 42). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Sirvydas žodyne pateikė kaip lot. „capio“, „comprehendo“, „inicio manus alicui“ (p. 187), „arripio“, „rapio“, „apprehendo aliquid“ atitikmenį ir žodžio „pagaunu“ (p. 427) ir „sugaunu“ (p. 565) sinonimą. Veiksmažodį „nutveriu“ randame vienoje Šimelpenigio giesmėje¹⁷². Šulco pasakėčių vertime randame dalyvį „nutvėręs“ (p. 101).

O. Šis jungtukas iš viso pavartotas 312 kartų. Pasakėčiose – 22 kartus. Šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 11, 22). Donelaitis mėgsta

¹⁶⁹ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 74.

¹⁷⁰ *Giesmės dangaus miestui*, p. 69.

¹⁷¹ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 191.

¹⁷² *Giesmės dangaus miestui*, p. 258.

jį sujungti su koku nors kitu jungtuku. Šioje pasakėčioje 1 kartą pavartotas sudėtinis jungtukas: *O tiktai negana dar jam čestavojimo buvo* (RJ 22). Tokius pat junginius tokioje pat pozicijoje (eilutės pradžioje) randame ir *Metuose*: *O tiktai, kaip žinom, taip kasdien pasidaro* (VD 135); *O tiktai ir pats kaip tikras šveisteris elgias* (VD 534) Jungtukas „o“ gyvuoja mūsų literatūroje nuo Mažvydo raštų (p. 252) laikų.

Padėti. Paguldymo, paklojimo reikšmę šis veiksmažodis Donelaičio kūriniuose yra gavęs iš viso 7 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą: *Mislydams, kur šikšna, ten ir mėsa bus padėta* (RJ 17). Žodį lietuvių literatūroje įtvirtino Mažvydas (p. 255).

Pagriebti. Įvairias šio veiksmažodžio formas Donelaitis pavartojo 4 kartus, kitose pasakėčiose šio žodžio nėra, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą (RJ 26). Mažvydo raštuose šio žodžio nerandame, bet jis yra Šulco pasakėčių vertime (p. 198) ir Berento giesmyne¹⁷³.

Pagalys. Retas Donelaičio žodis: poetas jį pavartojo iš viso 3 kartus: 2 kartus *Metuose* ir 1 kartą šioje pasakėčioje (RJ 20). Kitur jo niekur jo nėra. Mažvydas jo nevartojo. Sabaliauskas teigia, kad žodis „pagalys“ retkarčiais pasitaiko XVI–XVII a raštuose ir nurodo jį esant Bretkūno Biblijoje¹⁷⁴. Šį žodį randame ir Šimelpenigio eilėraštyje¹⁷⁵.

Parduoti. Įvairios veiksmažodžio „parduoti“ formos iš viso pavartotos 8 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 3). Žodis lietuvių literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo laikų (p. 269).

Pargrįžti. Veiksmažodis pavartotas iš viso 4 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 29). Mažvydo raštuose randamos tik žodžio „grįžti“ be priešdėlio formos (p. 142). Duomenų apie priešdėlėto veiksmažodžio buvimą Donelaičio pirmųjų kūryboje rasti nepavyko.

¹⁷³ *Ibid.*, p. 234.

¹⁷⁴ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 167.

¹⁷⁵ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 157.

Pas. Šis prielinksnis kryptčiai žymėti pavartotas iš viso 20 kartų, pasakėčiose – 7 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 19). Mažvydas jo nevartojo. Palionis nurodo, kad šį prielinksnį yra vartoję Vilentas, Mor-kūnas, Chilinskis¹⁷⁶. Jį aptinkame ir skaitydami Kleino giesmyną¹⁷⁷.

Pasaka. Žodis iš viso pavartotas 14 kartų, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 31, 40). Šiuo žodžiu Donelaitis vadina įvairius pasakojimus (PL 617; ŽR 127, „Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbę“), taip pat ir pasakėčias. Tai rodo abi šios pasakėčios vietos: *girdek, ką pasaka sako* (RJ 31); *daugiaus iš mūsų pasakos imkis* (RJ 40). Tą pačią šio žodžio reikšmę randame ir kitose pasakėčiose (LGČ 65; PŠ 34). Vieną savo pasakėčių poetas pavadino „Pasaka apie šūdvalbę“. Šulcas, išvertęs Ezopo pasakėčias, pratarė teigė, kad jis veikiau būtų linkęs vartoti terminą „prilyginimas“, nes žodis „prilyginimas“ esąs geresnis ir žinomesnis už terminą „pasaka“ (p. 85). Mažvydas žodžio „pasaka“ nevartojo. Sirvydas žodyne pateikė kaip lot. „fabula“, „neniae aniles“, „fabulositas“, „apologus“ bei lenk. „bajka“ atitikmenį ir žodžių „sakmė“, „niekų kalba“ sinonimą, taip apimdamas platų semantinį naracinės nuostatos kūrinių spektrą (p. 9). Palionis nurodo žodį „pasaka“ vartojus Bretkūnų Biblijos vertime¹⁷⁸.

Pasidaryti. Reikšmę „atsitikti“, „įvykti“ Donelaitis šiam žodžiui savo kūriniuose suteikė iš viso 34 kartus. Kitose pasakėčiose šio žodžio nerandame, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 8). Mažvydo raštuose tokio žodžio nerandame.

Pasidrašinti. Veiksmažodis „pasidrašinti“ iš viso Donelaičio pavartotas 12 kartų. Kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 2 kartus (RJ 9, 23). Nesangražinės šio veiksmažodžio formos Donelaitis nevartojo, tik sangražinę. Pvz.: *Ir pamokydamis jį kaip reik pasidrašini koliai* (RG 650); *Iš bjaurių pašalių pamaži pasidrašino lįsti* (PL 208) etc. Mažvydas nevartojo nei sangražinės, nei

¹⁷⁶ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 181.

¹⁷⁷ *Giesmės dangaus miestui*, p. 147.

¹⁷⁸ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p.250.

nesangražinės formos. Veiksmažodį „pasidrašinti“ randame Brodovskio žodyne (p. 193), bet žinių apie jo buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Pats. Iš viso šis įvardis pavartotas 25 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą (RJ 49). Įvardį literatūroje įtvirtino Mažvydas (p. 277).

Pelnyti(s). Veiksmažodis pavartotas iš viso 9 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 48, 49). Mažvydas tokio žodžio nevartojo, bet pirmuosiuose raštuose jo būta: jį aptinkame Kleino ir Šimelpenigio giesmynuose¹⁷⁹. Randame jį ir Šulco vertime: vertėjas žodžiu „pelnė“ visai tinkamai išvertė lot. „meretur“ (p. 111).

Penėti. Iš viso žodis pavartotas 6 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 4). Į lietuvių literatūrą šį veiksmažodį įvedė Mažvydas (p. 283), Sabaliausko duomenimis, vartojo Daukša ir Bretkūnas *Postilėse*, Sirvydas – *Punktuose sakymų*¹⁸⁰. Veiksmažodį „penėti“ noriai vartojo giesmynų autoriai ir vertėjai¹⁸¹.

Per. Šį prielinksnį vietai žymėti Donelaitis pavartojo iš viso 30 kartų, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 3 kartus (RJ 12, 18, 20). Raštijoje vartotas nuo Mažvydo (p. 284) laikų.

Per. Vietoje predikatyvinio įnagininko šis prielinksnis su galininku pavartotas iš viso 14 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 32, 49). Tokią vartoseną randame Mažvydo raštuose (p. 284) ir Bretkūno giesmynė¹⁸².

Ponas. Slavizmas. Ganėtinai dažnas Donelaičio kūrinių žodis: pavartotas iš viso 101 kartą, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 10). Mažvydas šį žodį vartojo gausiai (p. 294), jį randame giesmynuose¹⁸³ ir Šulco vertime (p. 199).

Pora. Žodis pavartotas iš viso 7 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą: *nutvėrė porą sopagų* (RJ 16).

¹⁷⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 111, 258.

¹⁸⁰ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 221.

¹⁸¹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 72, 129, 133, 172, 220.

¹⁸² *Ibid.*, p. 72.

¹⁸³ *Ibid.*, p. 71, 123.

Mažvydas šio žodžio nevartojo, Sirvydas pateikė (p. 383) kaip lot. „par“, „iugum“ ir lenk. „para“ atitikmenį. Žinių apie buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Prasti. Kitų veiksmažodžio „prasti“ formų Donelaitis nevartojo, tik dalyvius. Jų vartojimo atvejų iš viso yra 5, pasakėčiose jų randame 3, šioje pasakėčioje – 1: *Ir šikšninį visiems, kaip pratęs, siūlijo kromą* (RJ 15). Kaip čia, taip ir visur kitur, dalyviai su jungtuku „kaip“ sudaro šalutinį sakinį, tapusį savotiška epine formule: *Ir, kaip pratę yr, tamsoj tralalaudami staugė* (ŽR 73); *Ir, kaip pratęs yr, nupliekdams provą padarė* (PP 216); *Ir, kaip pratusi yr, meilingais sveikina žodžiais* (LG 41); *Kas tai? Ar dar vis, kaip pratęs, smarvėje lindai?* (PŠ 15). Mažvydas nei šio žodžio, nei jo vedinių nevartojo. Sabaliausko duomenimis, veiksmažodis „prasti“ (dažniausiai su įvairiais priešdėliais) randamas Daukšos *Postilėje*, Sirvydo *Punktuose sakymų*, Chilinskio Biblijoje ir kituose raštuose¹⁸⁴.

Protas. Žodis iš viso pavartotas 15 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, 3 vartojimo atvejai tenka šiai pasakėčiai (RJ 36, 42, 44). Žodį vartojo Mažvydas (p. 313), Sirvydas *Punktuose sakymų*¹⁸⁵. Palionis nurodo žodį esant Daukšos *Postilėje* ir kitų senųjų rašytojų veikaluose¹⁸⁶. Kelis sykius jį pavartojo Šulcas (p. 199).

Rasi. Dalelytė pavartota iš viso 11 kartų, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 24). Mažvydas šio žodžio nevartojo, bet jį randame Šusterio giesmyne¹⁸⁷.

Razbaininks. Slavizmas. Reikšmė: galvažudys, plėšikas. Žodis pavartotas iš viso 9 kartus, kitose pasakėčiose jo žodžio nėra, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą: *ans razbaininks* (RJ 38). Be šios vietos, kontrahuotą vienaskaitos vardininko formą Donelaitis dar pavartojo 7 kartus *Metuose* (PL 200, 490; VD 430; RG 557, 645, 871; ŽR 252). Mažvydas šio žodžio nepavartojo. Palionio duomenimis,

¹⁸⁴ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 98.

¹⁸⁵ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 70.

¹⁸⁶ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 243.

¹⁸⁷ *Giesmės dangaus miestui*, p. 198.

forma „razbainykas“ randama Bretkūno ir Daukšos *Postilėse* bei kituose raštuose¹⁸⁸. Bretkūno giesmyne aptinkame ir sutrumpintos galūnės formą „razbainiks“¹⁸⁹. Formą „razbaininkas“ randame Kleino ir Šusterio raštuose¹⁹⁰.

Rods. Šį žodį Donelaitis iš viso pavartojo 56 kartus, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje 1 kartą randame jį sujungtą su žodžiu „tiesa“: *Rods tiesa, glūps šuo, ar būtų didis, ar mažas* (RJ 35). Junginys *Rods tiesa* iš viso pavartotas 4 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, *Metuose*, kaip ir šioje pasakėčioje, šis junginys visur eina hegzometro eilutės pradžioje: *Rods tiesa, visaip reik pilvui reikalą provyt* (PL 645); *Rods tiesa, pons amstrots, mūsų nabašnikėlis, / Sveiks dar irgi pačioj drūtumoj nuoglai pasidėdams, / Ašarų mums per daug ir raudą didę padarė* (VD 247 – 249); *Rods tiesa, mane varts daugsyk užklupo bedirbant* (RG 555). Tad junginį *Rods tiesa* reikėtų laikyti epine formule (RJ 35). Mažvydas šio žodžio nevartojo, bet formą „rods“ randame Kleino ir Šimelpenigio giesmynuose¹⁹¹ bei Kristijono Milkiaus išverstojė Gellerto pasakėčioje „Kūlikas“¹⁹². Ji yra ir Šulco vertime (p. 105).

Rokuoti. Slavizmas. Reikšmė: skaičiuoti, įskaityti. Žodis Donelaitis iš viso pavartotas 5 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 36). Mažvydas šio žodžio nevartojo, bet, Palionio duomenimis, žodis randamas Bretkūno *Postilėje* ir kituose senuosiuose raštuose¹⁹³. Jį aptinkame ir Kleino giesmyne¹⁹⁴.

Rudikis, šuns plauką nuskantis vardas, yra sudarytas iš būdvardžio „rudas“ su priesaga -ikis, rodančia, kad daiktavardis yra būdvardžio reiškiamos ypatybės turėtojas¹⁹⁵. Donelaitis šį žodį 4 kartus (RJ antr.,

¹⁸⁸ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 389.

¹⁸⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 73.

¹⁹⁰ *Ibid.*, p. 49, G 196.

¹⁹¹ *Ibid.*, p. 126, 128, 136, 271.

¹⁹² *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 207.

¹⁹³ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 398.

¹⁹⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 143.

¹⁹⁵ Lietuvių kalbos institutas, *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 120.

1, 32, 45) pavartojo tik šioje pasakėčioje, kituose kūrinuose jo nėra. Passarge'as pateikė tokį šio šuns komentarą: „Rudikis bedeutet eigentlich einen bösen Hund“¹⁹⁶, tačiau jis netinka šios pasakėčios veikėjui, nes Donelaitis akcentuoja ne šuns piktumą, o neprotingą ir nederamą elgesį. Donelaičio *Raštų* leidėjai aiškina, kad vardas Rudis yra žinomas lietuvių folklore, o varianto Rudikis nekomentuoja¹⁹⁷.

Sakyti. Įvairios šio veiksmažodžio formos pavartotos iš viso 29 kartus, pasakėčiose – 7 kartus, šioje pasakėčioje – 4 kartus (RJ 31, 34, 39, 45). Šį veiksmažodį į lietuvių literatūrą įvedė Mažvydas (p. 326), Sabaliausko teigimu, gausiai vartojo Daukša *Postilėje*, Sirvydas *Punktuose sakymų* ir kiti pirmųjų raštų autoriai¹⁹⁸. Jį aptinkame ir giesmynuose¹⁹⁹.

Savo. Šis savybinis įvardis pavartotas iš viso 166 kartus, pasakėčiose – 13 kartų, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 49). Žodis mūsų literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo laikų (p. 330). Jį aptinkame ir giesmynuose²⁰⁰.

Sėdėti. Įvairias šio veiksmažodžio formas Donelaitis pavartojo iš viso 7 kartus. Kitose pasakėčiose šio žodžio nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą (RJ 14). Veiksmažodį į literatūrą įvedė Mažvydas (p. 311). Sabaliausko teigimu, tai gana dažnas pirmųjų lietuviškų raštų žodis²⁰¹.

Siūlyti. Įvairias šio veiksmažodžio formas Donelaitis pavartojo 9 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 15). Poetas vartojo du būtojo kartinio laiko variantus: „siūlē“ (VD 342, RG 59, 203) ir „siūlijo“ (LGČ 66, RJ 15). Mažvydas žodžio „siūlyti“ nevartojo. Sabaliauskas nurodo, kad jį vartojo Daukša ir Bretkūnas *Postilėse*, Sirvydas *Punktuose sakymų*, Chilinskis Biblijoje²⁰². Šulco pasakėčių vertime randame bendratį „siūlyt“ (p. 115).

¹⁹⁶ Vardas „Rudikis“ reiškia itin piktą šunį. Ludwig Passarge, *op. cit.*, p. 348.

¹⁹⁷ *Ibid.*, p. 355.

¹⁹⁸ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 100.

¹⁹⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 81, 84, 147, 185, 239, 260.

²⁰⁰ *Ibid.*, p. 74, 79, 202, 255.

²⁰¹ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 101.

²⁰² *Ibid.*, p. 257.

Skanus. Būdvardžio „skanus“ formos Donelaitis pavartojo iš viso 8 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *Dingodams durnai, kad ponų valgiai skaniausi* (RJ 10). Aukščiausio laipsnio kituose kūrinuose niekur nerandame, tik šioje vietoje. Mažvydas būdvardžio „skanus“ nevartojo, bet jį aptinkame Kleino ir Šimelpenigio giesmynuose²⁰³. Sabaliauskas nurodo žodį esant Bretkūno *Postilėje* ir Biblijoje²⁰⁴.

Slaptoms. Šisrieveiksmis Donelaičio kūryboje pavartotas 9 kartus: 7 kartus – *Metuose* ir 2 kartus – šioje pasakėčioje (RJ 1, 16). Kitose pasakėčiose jo nerandame. Mažvydo raštuose randamas žodis „slapčia“ (p. 338) yra daiktavardis, žodžio „paslaptis“ sinonimas. Panaši padėtis ir Daukšos *Katekizme* (p. 17, 20). Tačiau raštijoje iki Donelaičio šisrieveiksmis jau buvo. Palionio duomenimis, Sirvydas *Punktuose sakymų* yra pavartojęs formą „slaptėms“²⁰⁵. Žodį „slaptėm(i)s“ Sirvydas žodyne pateikė kaip lotyniškų „operte“, „tecte“, „abscondite“, „clam“, „secreto“, „clanculo“, „latenter“ ir lenkiškų „potaiemnie“, „taiemnie“ atitikmenį (p. 134, 319, 335, 440).

Slinkti. Šis veiksmažodis pavartotas iš viso 5 kartus, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje jį randame 1 kartą (RJ 26). Mažvydas šio žodžio nepavartojo. Sirvydas žodyne užfiksavo kaip lot. „repo“, „serpo“, lenk. „czołgam sie“ atitikmenį ir liet. „šliaužiu“ sinonimą (p. 42). Sabaliausko duomenimis, veiksmažodį yra vartoję Bretkūnas Biblijoje ir Daukša *Postilėje*²⁰⁶.

Slunkiūs. Itin retas Donelaičio bendrinis daiktavardis. Kituose kūrinuose jo niekur nėra, šioje pasakėčioje pavartotas vienintelį kartą: *tūls slunkiūs* (RJ 44). *Metuose* šis žodis yra tikrinis daiktavardis. Mažvydas šio žodžio nevartojo. Duomenų apie jo funkcionavimą literatūroje rasti nepavyko.

Smarkus. Žodis iš viso pavartotas 10 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą. Donelaitis kartais šiam žodžiui suteikė

²⁰³ *Giesmės dangaus miestui*, p. 113, 254.

²⁰⁴ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 213.

²⁰⁵ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 423.

²⁰⁶ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 103.

reikšmę „stiprus“ (RG 546, 755; ŽR 47; PP 66), o kartais – „rūstus“, „piktas“. Pastarąją reikšmę randame ir šioje pasakėčioje: *Ale žmogus smarkus, kitiems iškadą darydams* (RJ 37). Reikšmę „piktas“ žodis „smarkus“ turi ir kituose kūriniuose: *O paseloms smarkus neprietelius vargdienį lupa* (LGČ 60); *Kaspars (juk visi pažįstat Kasparą smarkų), / tas nevidons baisus, vis poniškai pasipūtęs, / Nei erskėtis koks nabagėlių gandina būrą* (ŽR 395 – 397); *Kaip koks šuo smarkus pakavotus trupčius ėda* (ŽR 132); *Šuo, didei smarkus* (ŠD 1); *Tas nevidons smarkus, kaip girdit, avį užpuolė* (ŠD 11). Būdvardis „smarkus“ vartotas jau Mažvydo. Šis rašytojas žodžiu „smarkus“ apibūdino marą (p. 339). Sirvydas žodyne žodį „smarkus“ pateikė kaip lot. „severus“, „durus“, „rigidus“ ir lenk. „surowy“ atitikmenį (p. 428), kaip ir Donelaitis, pabrėždamas reikšmę „griežtas“, „rūstus“, „piktas“. Šulcas irgi žodžiui „smarkus“ suteikė reikšmę „piktas“: „Sakė [vilkas] papykęs į erylį žiūrėdams ir smarkiais žodžiais“ (p. 101). Sabaliauskas nurodo, jog žodis „smarkus“ gana dažnai vartotas XVI–XVII a. raštuose²⁰⁷. Giesmynuose aptinkame ir reikšmę „rūstus“, ir reikšmę „stiprus“²⁰⁸.

Sopagai. Slavizmas. Reikšmė: auliniai batai. Žodis pavartotas iš viso 9 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 16). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, žodis pateiktas Pretorijaus žodyne ir anoniminiame rankraštiniame žodyne²⁰⁹. Brodovskis jį irgi yra užfiksavęs (p. 258). Apie jo buvimą literatūroje žinių nepavyko rasti.

Sprandas. Žodis iš viso pavartotas 4 kartus: 3 kartus *Metuose* ir 1 kartą šioje pasakėčioje (RJ 18). Kitose pasakėčiose jo nerandame. Žodis į mūsų literatūrą įvestas Mažvydo (p. 341) ir, pasak Palionio, vartotas kitų autorių²¹⁰.

Strėnos. Itin retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje (RJ 20) jis pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas jo

²⁰⁷ *Ibid.*, p. 213.

²⁰⁸ *Giesmės dangaus miestui*, p. 85, 156, 165, 199.

²⁰⁹ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 555.

²¹⁰ *Idem*, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 218.

nevartojo. Palionis nurodo žodį esant Vilento raštuose²¹¹, Sabaliausko duomenimis, Daukša ir Morkūnas jį vartojo *Postilėse*, o Bretkūnas – Biblijoje²¹².

Su. Šis prielinksnis iš viso pavartotas 344 kartus, pasakėčiose jį randame 11 kartų, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 12, 18, 20). Lietuvių literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo raštų laikų (p. 346).

Svečias. Žodis Donelaičio iš viso pavartotas 18 kartų. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą (RJ 7). Žodį randame Mažvydo raštuose (p. 358) ir Daukšos *Katekizme* (p. 726), jis, pasak Sabaliausko²¹³, vartotas Daukšos *Postilėje*, Chilinskio Biblijoje ir kituose pirmuosiuose raštuose. Jį aptinkame ir Berento giesmyne²¹⁴.

Svetimas. Šis būdvardis pavartotas iš viso 7 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 34). Mažvydas jį jau vartojo (p. 359). Jį aptinkame ir giesmynuose²¹⁵.

Šikšna. Itin retas Donelaičio žodis: kituose kūriniuose jo nėra, šioje pasakėčioje randame 1 kartą (RJ 17). Mažvydas jo nepavartojo. Sabaliausko duomenimis, žodis „šikšna“ yra Daukšos *Postilėje*²¹⁶. Žodyne jį užfiksavo ir Sirvydas (p. 395).

Šikšninis. Labai retas Donelaičio žodis, pavartotas iš viso 2 kartus: 1 kartą *Metuose* (PL 239) ir 1 kartą šioje pasakėčioje (RJ 15). Mažvydas šios šaknies žodžių nepavartojo. Sirvydas žodyne žodį „šikšninis“ užfiksavo (p. 395), bet duomenų apie jo buvimą literatūroje rasti nepavyko.

Šitas. Šis parodomais įvardis yra labai retas Donelaičio kūryboje: jis pavartotas tik 2 kartus: 1 kartą *Metuose* ir 1 kartą šioje pasakėčioje (RJ 45). Žodis gyvuoja literatūroje nuo Mažvydo laikų (p. 365). Jį aptinkame ir giesmynuose²¹⁷.

²¹¹ *Ibid.*, p. 218.

²¹² Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 147.

²¹³ *Ibid.*, p. 24.

²¹⁴ *Giesmės dangaus miestui*, p. 248.

²¹⁵ *Ibid.*, p. 69, 96, 190, 231.

²¹⁶ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 169.

²¹⁷ *Giesmės dangaus miestui*, p. 68, 70, 260.

Šlubuoti. Itin retas Donelaičio žodis: kituose kūrinuose jo nėra, šioje pasakėčioje jis pavartotas vieną vienintelį kartą. Čia randame tarminį sutrumpintos galūnės pusdalyvį: *šlubuodams vos iš vietos išeiti galėjo* (RJ 21). Mažvydas šio veiksmožodžio nevartojo. Sabaliauskas teigia, jog tos pačios šaknies žodis „šlubas“ yra tikriausiai lietuviškas ir nurodo jį esant anoniminiame rankraštiniam XVII a. žodyne²¹⁸.

Šokti. Įvairios veiksmožodžio „šokti“ formos pavartotos iš viso 21 kartą, kitose pasakėčiose šio žodžio nėra, šioje pasakėčioje 1 kartą randame padalyvio formą: *Jam bešokant jau* (RJ 28). Žodį į mūsų literatūrą įvedė Mažvydas (p. 367). Sabaliausko teigimu, jį vartojo Daukša *Postilėje*, Sirvydas *Punktuose sakymų*, Chilinskis Biblijoje²¹⁹.

Štai. Iš viso – 102 kartai, pasakėčiose – 9 kartai, šioje pasakėčioje – 1 kartas (RJ 16). Mažvydo šis žodis nevartotas, bet jį aptinkame Kleino, Berenti ir Šimelpenigio giesmynuose²²⁰.

Šuo. Žodis iš viso pavartotas 17 kartų, iš jų pasakėčiose – 8 kartus, šioje pasakėčioje – 4 kartus (RJ 4, 16, 35, 41). Žodis „šuo“ gyvuoja mūsų literatūroje nuo pat jos pradžios: jį vartojo Mažvydas (p. 367), Sabaliauskas nurodo jį esant Daukšos *Postilėje* ir Chilinskio Biblijoje²²¹. Jį aptinkame ir Zengštoko giesmyne²²².

Tada. Itin retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje pavartotas vienintelį sykį visoje kūryboje: *Mislyjo, kad tada dovanai tavorą parduoda* (RJ 3). Sunku sutikti su Kabelka, teigiančiu, kad čia žodis „tada“ reiškia „ten“²²³. Atrodytų, kad sakydamas „tada“, Donelaitis galėjo siekti pasakyti „tuomet“: „per turgų“, „turgaus metu“, „vykstant turgui“. Mažvydas (p. 373) ir Daukša *Katekizme* (p. 63, 168) vartojo šį žodį, suteikdami jam „tuomet“ reikšmę. Sirvydas „kadu tadu“ pateikia kaip lotyniško „aliquando tandem, quando“ ir lenkiško „kiedy tedy“ atitikmenį (p. 101).

²¹⁸ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 214.

²¹⁹ *Ibid.*, p. 191.

²²⁰ *Giesmės dangaus miestui*, p. 110, 240, 243, 254, 257, 258, 259.

²²¹ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 34.

²²² *Giesmės dangaus miestui*, p. 101.

²²³ *Ibid.*, p. 231.

Taip. Išvadą ar grįžimą prie tos pačios temos reiškiantis prievoksmis „taip“ Donelaičio kūriniuose pavartotas 37 kartus, pasakėčiose – 12 kartų, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 5, 25, 29). Tokios pat reikšmės šis prievoksmis randamas Mažvydo raštuose (p. 373). Tokią pat reikšmę Sirvydas užfiksavo frazėje „Tėp man regi“ (p. 177).

Taip. Reikšmę „labai“, „smarkiai“, „daug“ Donelaitis žodžiu „taip“ suteikė 84 kartus, pasakėčiose – 8 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 11, 18). Vieną sykį jis pavartotas su prievoksmiu: *O jam taip drąsiai į kupčiaus būdą bekopant* (RJ 11). Sintagma „taip“ + kitas prievoksmis yra Donelaičiui būdingos vartosenos atvejis: *Kodėl taip didei slapais su pasaka savo?* (PL 100); *Dievą bluznydams, taip baisiai šaukti pagavo* (PL 215); *Tėvs mano Kubas taip glūpai kol gyvs nepadarė* (PL 444); *Nės, kad reik verpt, jos taip daugel pasakų vapa* (PL 617); *Ai, dėl ko ponus taip skaudžiai kankina ligos?* (VD 36). *O tu dar drįsti jiems taip durnai pasitursyt?* (VD 296), *Krizo kukorius taip smarkiai pleškino svodbai* (RG 147); *O Mikols darže taip smarkiai svilina kuilį* (RG 345); *Prakaito taip daug nuo veido mums nulašėjo* (RG 368); *Bet ir vakmistrui taip smarkiai mušė per ausį* (ŽR 459). Visais atvejais žodis „taip“ sustiprina kito prievoksmio reikšmę. Tą pačią funkciją jis atlieka ir šioje pasakėčioje, sintagmoje *taip drąsiai* (RJ 11). Kitoje šios pasakėčios vietoje (RJ 18) prievoksmio nėra, prievoksmis „taip“ čia eina su veiksmazodžiu: *taip per sprandą jis gavo*.

Taip jau. Reikšmė: taip pat, irgi. Iš viso randami 46 vartojimo atvejai, pasakėčiose – 8, šioje pasakėčioje – 3 (RJ 4, 14, 20). Mažvydas vartojo formą „taipojau“ (p. 374). Formą „taipjau“ aptinkame Šusterio giesmyne²²⁴.

Tai po. Šis prievoksmis iš viso pavartotas 30 kartų, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 12). Į literatūrą žodį įvedė Mažvydas (p. 374), jį mėgo giesmių autoriai ir vertėjai²²⁵.

Tankiai. Žodis pavartotas iš viso 9 kartus, pasakėčiose jį randame 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą: *tankiai minėjo* (RJ 30). Visur

²²⁴ *Ibid.*, p. 202.

²²⁵ *Ibid.*, p. 69, 77, 113, 186, 203, 241, 247.

turi reikšmę „dažnai“. Pvz.: *Tankiai vos plutas sausas į vėdarą kišam* (RG 314); *Tankiai mes tvanke, prastai maišydami skinkį / Ir vandens malkus iš klano semdami, gėrėm* (RG 366 – 267); *Todėl tankiai tau reikės ugnies prasiskliiti* (ŽR 283); *Nės jau žilas buvo žmogus ir sirgdavo tankiai* (ŽR 450). Šią žodžio „tankiai“ reikšmę vartojo ir Mažvydas (p. 375), ir Daukša „Katekizme“ (p. 729). Kleino, Rikovijaus, Šimelpenigio giesmynų autoriai bei vertėjai irgi suteikia žodžiui „tankiai“ reikšmę „dažnai“²²⁶. Sirvydas žodyne žodį „tunkiai“ irgi pateikė kaip lot. „saepe“, „saepenumero“, „frequenter“, lenk. „często“ atitikmenį ir prieveiksmio „dažnai“ sinonimą (p. 42).

Tarp. Šis prielinksnis pavartotas iš viso 50 kartų, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 6). Gyvuoja mūsų literatūroje nuo Mažvydo raštų (p. 376) ir Daukšos *Katekizmo* (p. 730) laikų.

Tas. Parodomąjo įvardžio „tas“ formos iš viso pavartotos 144 kartus, pasakėčiose – 19 kartų, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 2, 27). Randamas Mažvydo raštuose (p. 377) ir Daukšos *Katekizme* (p. 730), jį aptinkame ir giesmynuose²²⁷.

Tavoras. Slavizmas. Reikšmė: prekė. Itin retas Donelaičio žodis, šioje pasakėčioje (RJ 3) vienintelį kartą pavartotas jo kūryboje. Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, žodį „tavoras“ Bretkūnas vartojo Biblijos vertime, jis yra ir Vilento raštuose²²⁸.

Ten. Šis prieveiksmis pavartotas iš viso 31 kartą, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 17, 24). Žodis lietuvių literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo (p. 382) laikų.

Tiesa. Žodis iš viso pavartotas 7 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje pavartotas 1 kartą. Į mūsų literatūrą žodį „tiesa“ įvedė Mažvydas (p. 385), vartojo giesmių autoriai ir vertėjai²²⁹.

Tikt. Sutrumpintą dalelytės *tiktai* formą Donelaitis vartojo daug dažniau už nekontrahuotą: ji pavartota iš viso 144 kartus,

²²⁶ *Ibid.*, p. 120, 161, 276

²²⁷ *Ibid.*, p. 71, 74, 85, 266.

²²⁸ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 483.

²²⁹ *Ibid.*, p. 68, 70, 75, 177, 218, 261, 271.

pasakėčiose – 9 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 47). Mažvydo raštuose (p. 387) randamos tik nesutrumpintos formos (p. 387). Sutrumpintų formų galime aptikti Kleino, Rikovijaus, Šimelpenigio giesmynuose²³⁰. Šulco pasakėčių vertime irgi randame tik kontrahuotas formas (p. 201).

Tiktai. Ši dalelytė Donelaičio pavartota iš viso 9 kartus, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 8). Čia ji eina su veiksmažodžiu „daboti“: *Bet dabokit tiktai, kaip jam dyvinai pasidarė* (RJ 8). Panašiai ji pavartota ir pasakėčioje „Lapės ir gandro česnis“: *Bet dabokim tiktai, ar svieto būdas geresnis*. (LGČ 69). Literatūroje dalelytė „tiktai“ gyvuoja nuo Mažvydo raštų laikų (p. 387). Ji randama Daukšos *Katekizme* (p. 735), ją aptinkame giesmynuose²³¹.

Tiktai. Šis jungtukas iš viso pavartotas 9 kartus, kitose pasakėčiose jo nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą, eina su jungtuku „o“ ir stovi eilutės pradžioje: *O tiktai negana dar jam čestavojimo buvo* (RJ 22). Lygiai tokią pat jos poziciją randame ir *Metuose*: *O tiktai nusipelno jis sau pinigą grečną* (PL 441); *O tiktai, kaip žinom, taip kasdien pasidaro* (VD 135) *O tiktai ir pats kaip tikras šveisteris elgias* (VD 534). Tad galima teigti, kad junginys „O tiktai“ yra epinė formulė.

Tykoti. Įvairios šio veiksmažodžio formos pavartotos iš viso 6 kartus, kitose pasakėčiose šio žodžio nėra, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą. Čia randame pusdalyvį: *Taip betykodams nasrus jau gatavus laižo* (RJ 25). Į raštiją šį veiksmažodį įvedė Mažvydas (p. 386). Jį aptinkame giesmynuose²³².

Tinginys. Žodis iš viso pavartotas 7 kartus, kitose pasakėčiose jis nerandamas, šioje pasakėčioje pavartotas 1 kartą: *Eik, tinginy, eik dirbt* (RJ 48). Mažvydo raštuose žodžio „tinginys“ nėra, juose randame tik formas „tingus“ ir „tingėti“ (p. 388). Šimelpenigis vartoja žodį „tinginys“ humoristiniame eilėraštyje, bet suteikia jam tingėjimo

²³⁰ *Ibid.*, p. 131, 160, 176, 268, 269, 272.

²³¹ *Ibid.*, p. 111, 186, 239, 271.

²³² *Ibid.*, p. 82, 171, 238.

reikšmę²³³. Šulcas žodžiu „tinginys“ sėkmingai išvertė lotynišką žodį „ignavus“ (p. 117).

Toks. Iš viso – 77 kartai, pasakėčiose – 13 kartų, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 39). Žodis raštuose įtvirtintas Mažvydo (p. 389).

Trepai. Germanizmas. Reikšmė: laiptai. Itin retas Donelaičio žodis: kituose kūriniuose jo nėra, šioje pasakėčioje (RJ 13) jis pavartotas 1 kartą. Mažvydas šio žodžio nevartojo. Palionio duomenimis, jis randamas Bretkūno²³⁴ ir Chilinskio²³⁵ Biblijoje.

Tu. Dažnas Donelaičio įvardis: įvairios jo formos iš viso pavartotos 335 kartus, pasakėčiose – 39 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 31). Literatūroje gyvuoja nuo Mažvydo raštų laikų (p. 392).

Tuo. (Tuoj, tuojau). Šis prievoksmis iš viso pavartotas 96 kartus, pasakėčiose – 6 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 42). Mažvydo raštuose (p. 395) randame tik formas „tuoju“ ir „tuoju“. Šulcas pasakėčių vertime vartoja tik „tuo“ (p. 123). Formą „tuo“ aptinkame Kleino giesmynė²³⁶.

Turėti. Iš viso veiksmažodis „turėti“ pavartotas 45 kartus, pasakėčiose – 10 kartų, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 36, 44). Vieną kartą čia randame sutrumpintos galūnės neigiamą formą: *Proto netur* (RJ 36). Tokia tarminė forma gerai tinka hegzametrai. Veiksmažodį mūsų literatūrą atvedė Mažvydas, jo raštuose randame ir kontrahuotą teigiamą formą „tur“ (p. 395).

Turgus. Slavizmas. Retas Donelaičio žodis: kituose kūriniuose nerandamas, šioje pasakėčioje pavartotas 7 kartus (RJ 1, 2, 14, 29, 30, 32, 41). Mažvydo nevartotas. Palionio žodyne nurodoma, kad Bretkūnas ir Vilentas vartojo formas „turgaunyčia“ ir „turgavyčia“.²³⁷ Sirvydas žodį „turgus“ vartojo *Punktuose sakymų*²³⁸ ir užfiksavo žodyne (p. 441).

²³³ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 159.

²³⁴ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 493.

²³⁵ Idem, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 288.

²³⁶ *Giesmės dangaus miestui*, p. 138.

²³⁷ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 500.

²³⁸ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 74.

Turtas. Itin retas Donelaičio žodis: šioje pasakėčioje jis pavartotas vieną vienintelį kartą (RJ 34), kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas šio žodžio nevartojo, tik veiksmažodį „turtėti“ (p. 397), Daukša *Katekizme* pateikė ir daiktavardį „turtas“ (p. 737), Sirvydas jį žodyne užfiksavo kaip lot. „opes“, „divitiae“, „opulentia“, lenk. „bogactwa“ atitikmenį. Žodį „turtas“ aptinkame giesmynuose²³⁹.

Tūls. Žodis iš viso pavartotas 30 kartų, kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje 1 kartą randamas tarminės sutrumpintos galūnės vienaskaitos vardininkas: *tūls slunkius* (RJ 44). Apskritai Donelaitis vartoja šio žodžio tik vienaskaitos vardininko formą, kuri 29 atvejais turi tarmišką sutrumpintą galūnę (išskyrus vieną moteriškos giminės atvejį „tūla“ – VD 55). Įdomu, kad kontrahuotos formos vartojimas nepriklauso nuo žodžio padėties eilutėje, poetas ją vartoja ir hegzometro eilutės pradžioje, ir viduryje: *O tūls lopytą parlekdamas parnešė kuodą* (PL 39); *Ir tarp paukščių rods tūls kytras randasi sukčius* (PL 195); *Vis niekai, ką tūls žioplis su Bleberiu vapa* (PL 246); *Kaip tūls žirgs, durniuodams ir piestu šokinėdams* (PL 437); *Tūls apjekėlis, sulaukęs rytmetį mielą* (VD 116); *Tūls nusvilęs ponpa laikis rods juokiasi būrams* (VD 278); *Kad tūls bernas sens dėl to didei nusigando* (VD 332); *O ir tarp bernų taip jau tūls valkata randas* (VD 396); *Ypačiai ant česnių linksmy tūls randasi naras* (RG 261); *Todėl tūls žioplis, supliurpęs visą zopostą* (RG 431); *Nės aš ne taip vogiau kaip tūls balamutas* (RG 559); *Tūls tarp jūs, mano sėbrai, vos į baudžiavą slenka* (ŽR 1240); *Tūls, kruopas nedarytas ir vos pasukas ėsdams* (ŽR 158); *Kad mes, kaip tūls vokietis, prastodami Dievą* (ŽR 277). Mažvydas žodžio „tūlas“ nevartojo, jo raštuose randame tik tos pačios šaknies žodį „tūlybė“ (p. 395), o Daukšos *Katekizme* – tos pačios šaknies žodį „tūlaropas“ (p. 737). Žodį „tūlas“ Sirvydas žodyne pateikė kaip lot. „varius“, „multiplex“, „multiformis“ ir lenk. „rozmaity“ atitikmenį (p. 387). Žodį randame ir Sirvydo *Punktuose*

²³⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 145, 177, 189, 232.

*sakymų*²⁴⁰, Stepono Jaugelio-Telegos poezijoje²⁴¹, Šimelpenigio kūryboje²⁴², giesmynuose²⁴³.

Uodega. Žodis pavartotas iš viso 5 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 28). Mažvydo raštuose šio žodžio nėra. Sirvydas žodyne jį pateikė (p. 259, 301), bet apie jo funkcionavimą literatūroje duomenų rasti nepavyko.

Vagis. Žodis pavartotas iš viso 8 kartus, pasakėčiose – 5 kartus, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 26, 31, 32). Mažvydas žodžio „vagis“ nevartojo, bet jį aptinkame Bretkūno, Kleino, Rikovijaus ir Berento giesmynuose²⁴⁴.

Vaitoti. Įvairios šio veiksmažodžio formos pavartotos iš viso 12 kartų. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą. Čia randame pusdalyvį: *bevaitodamas pas bekerės būdą nušoko* (RJ 19). Mažvydas žodžio „vaitoti“ nevartojo, bet jį aptinkame giesmynuose²⁴⁵. Palionis nurodo šį žodį esant Bretkūno Biblijoje²⁴⁶.

Valgis. Žodis iš viso pavartotas 33 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 10). Mažvydo (p. 410) vartota tik „valgymas“, o Kleino ir Berento giesmynuose aptinkame ir žodį „valgis“²⁴⁷. Palionio duomenimis, žodis „valgis“ randamas Bretkūno Biblijoje ir jo *Postilėje*²⁴⁸.

Valkata. Nedažnas Donelaičio kūrybos žodis: jį randame iš viso 5 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 46). Sirvydas žodyne neužfiksavo, Brodovskio žodyne jis yra (p. 309), bet duomenų apie jo vartojimą literatūroje nepavyko rasti.

²⁴⁰ *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija*, t. 1, p. 71, 72, 73.

²⁴¹ *Ibid.*, p. 83

²⁴² *Ibid.*, p. 159.

²⁴³ *Giesmės dangaus miestui*, p. 66, 247.

²⁴⁴ *Ibid.*, p. 72, 124, 131, 159, 232.

²⁴⁵ *Ibid.*, p. 102, 271, 160.

²⁴⁶ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 246.

²⁴⁷ *Giesmės dangaus miestui*, p. 133, 236.

²⁴⁸ Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, p. 236.

Vėlei. Šisrieveiksmis iš viso pavartotas 4 kartus, pasakėčiose – 3 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 29). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Formą „vėlei“ aptinkame Šimelpenigio giesmynė²⁴⁹.

Vertai. Germanizmas. Reikšmė: pelnytai, gausiai. Žodis pavartotas iš viso 5 kartus, pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 33). Mažvydas šiorieveiksmio nevartojo, bet jį dažnai aptinkame giesmynuose²⁵⁰. Sirvydas žodynerieveiksmį „vertai“ pateikė kaip lot. „digne“, „licito“ ir lenk. „godnie“ atitikmenį (p. 71). Šulcas trumpame verstų pasakėčių teksterieveiksmį „vertai“ vartojo palyginti gausiai (p. 97, 99, 119, 125).

Vertas. Donelaitis šį žodį pavartojo iš viso 7 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje pavartotas 1 kartą (RJ 38). Nesutrumpintos galūnės vienaskaitos vardininkas čia pateiktas vienintelį kartą, *Metuose* randamos tik kontrahuotos jo formos (VD 169, 176; ŽR 467). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Jį randame Daukšos *Katekizme* (p. 742). Sabaliausko teigimu būdvardis „vertas“ dažnai vartotas XVI–XVII a. raštuose: Daukšos *Postilėje*, Chilinskio Biblijoje, Vilento *Katekizme*²⁵¹. Šį būdvardį vartojo ir Šulcas (p. 202).

Vieta. Nedažnas Donelaičio žodis: pavartotas iš viso tik 4 kartus; pasakėčiose – 2 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 21). Žodis įvestas į literatūros kalbą Mažvydo (p. 423), aptinkamas giesmynuose²⁵².

Viežlybai. Slavizmas. Reikšmė: padoriai mandagai. Šisrieveiksmis Donelaičio pavartotas 15 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 7, 48). Mažvydas (p. 424) ir Daukša *Katekizme* (p. 744) jį vartojo, pasirinkę formą „viežlyvai“, o Kleino ir Šusterio giesmynuose aptinkame formą „viežlybai“²⁵³. Jonas Rėza psalmyne ir Bretkūnas Biblijoje, Palionio duomenimis²⁵⁴, irgi rašė „viežlybai“.

²⁴⁹ *Giesmės dangaus miestui*, p. 268.

²⁵⁰ *Ibid.*, p. 111, 121, 129, 131, 161, 185, 199, 202, 235.

²⁵¹ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 267.

²⁵² *Giesmės dangaus miestui*, p. 92, 110, 145, 233, 241, 254.

²⁵³ *Ibid.*, p. 119, 189.

²⁵⁴ Jonas Palionis, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, p. 539.

Vis. Šis prievoksmis pavartotas iš viso 129 kartus, pasakėčiose – 10 kartų, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 26). Mažvydas šio žodžio nevartojo. Jį randame Bretkūno ir Šimelpenigio giesmynuose²⁵⁵. Jis yra ir Šulco pasakėčių vertime (p. 202).

Vis. Sutrumpintą įvardžio „visa“ variantą „vis“ Donelaitis pavartojo iš viso 12 kartų, kitose pasakėčiose jos nerandame, šioje pasakėčioje jis pavartotas 1 kartą (RJ 27). Tokią sutrumpintą formą vartojo Mažvydas (p. 426), Daukša *Katekizme* (p. 426), ją aptinkame Bretkūno žodyne²⁵⁶.

Visas. Šis įvardis Donelaičio iš viso pavartotas – 210 kartų, pasakėčiose – 30 kartų, šioje pasakėčioje – 3 kartus (RJ 4, 15, 28,). Žodis yra Mažvydo raštuose (p. 427) ir, pasak Sabaliausko, gausiai vartotas kituose pirmuosiuose rašto paminkluose²⁵⁷.

Visur. Žodis pavartotas iš viso 60 kartų, pasakėčiose – 7 kartus, šioje pasakėčioje – 2 kartus (RJ 33, 43). Mažvydas šį prievoksmį atvedė į mūsų literatūrą (p. 430), jį noriai vartojo giesmių autoriai ir vertėjai²⁵⁸.

Vos. Ši dalelytė pavartota iš viso 60 kartų, pasakėčiose – 4 kartus, šioje pasakėčioje – 1 kartą (RJ 21). Mažvydas jos nevartojo. Ją randame Daukšos *Katekizme* (p. 116) ir Berento giesmyne²⁵⁹.

Žarngalis. Itin retas Donelaičio žodis, šioje pasakėčioje (RJ 24) pavartotas vienintelį kartą, kituose kūriniuose jo nėra. Mažvydas jo nevartojo. Žinių apie buvimą literatūroje nepavyko rasti.

Žmogiškas. Donelaitis šį būdvardį pavartojo iš viso 4 kartus. Kitose pasakėčiose jo nėra, šioje pasakėčioje pavartotas 1 kartą (RJ 44). Žodį į mūsų literatūrą atvedė Mažvydas (p. 440), jį randame giesmynuose²⁶⁰.

Žmogus. Iš viso žodžio „žmogus“ įvairių formų Donelaičio kūriniuose yra 55, pasakėčiose – 9, šioje pasakėčioje jas randame 2 kartus

²⁵⁵ *Giesmės dangaus miestui*, p. 66, 68, 84, 259, 260.

²⁵⁶ *Ibid.*, p. 84.

²⁵⁷ Algirdas Sabaliauskas, *op. cit.*, p. 71.

²⁵⁸ *Giesmės dangaus miestui*, p. 95, 144, 174, 247, 267.

²⁵⁹ *Ibid.*, p. 246.

²⁶⁰ *Ibid.*, p. 69, 232.

(RJ 37, 39). Mažvydas (p. 441) padarė ši žodį raštų savastimi, jį vartojo visi paskesni rašytojai.

Pasakėčioje „Rudikis jomarkininks“ yra 349 žodžiai, tarp jų skirtingų žodžių pavartota 208. Vadinasi, apie 60 % pasakėčios žodyno nesikartoja. Po vieną kartą yra pavartoti 148 žodžiai. Jie sudaro 42,4 % visų žodžių ir 71,1 % skirtingų žodžių. Dažniausiai (vienuolika kartų) pavartotas jungtukas „ir“. Jungtukas „bet“ pavartotas aštuonis kartus, pasakėčios veiksmo vietą nusakantis žodis „turgus“ pavartotas septynis kartus. Svetimžodžių (įskaitant ir dabar vartojamus „turgus“, „miestas“, „būda“, „ponas“) randama 34 skirtingi žodžiai ir 53 jų vartosenos atvejai. Jie sudaro apie 15 % visų žodžių. Rasta 117 skirtingų žodžių, kurie yra pavartoti ir „Rudikyje jomarkininke“, ir *Metuose*, ir kitose pasakėčiose. Kitose pasakėčiose nerastų, tik „Rudikyje jomarkininke“ ir *Metuose* pavartotų skirtingų žodžių yra 56. *Metuose* nerastų, tik „Rudikyje jomarkininke“ ir kitose pasakėčiose pavartotų skirtingų žodžių yra 5. Dauguma žodžių nėra nauji, jie mūsų literatūroje jau gyvavo iki Donelaičio.

KITI POETIKOS BRUOŽAI

Pasakėčios įžanga keturiomis eilutėmis pristato naivų, nepatyrusį, niekadoms turguje, taigi, ir mieste nebuvusį, nedidelio proto šunį²⁶¹.

²⁶¹ Matyt, dėl šios įžangos Rėza *Metų* ir Schleicheris, raštų pratarmėse vardydamasi pasakėčias, vokiškai šią pasakėčią vadina „Valstiečio šunimi mugėje“ („Der Bauerhund auf dem Jahrmarkt“), jau pavadinimu akcentuodami, kad iš kaimo atbėgęs Rudikis nepažįsta miesto (*Das Jahr in vier Gesängen. Ein ländliches Epos aus dem Litthauischen des Christian Donaleitis, genannt Donalitiuis, in gleichem Versmaß ins Deutsche übertragen von D.L.J. Rhesa, prof. d. Theol., Königsberg: gedruckt in der Königl. Hartungschen Hofbuchdruckerei, 1818, p. VIII; Christian Donaleitis, Litauische Dichtungen: Erste vollständige Aufgabe mit Glossar, Von. Aug. Shleicher, St. Petersburg, 1865, p. 14*). Donelaičio antraštė to neakcentuoja, todėl pasakėčios vertėjai į vokiečių kalbą Passarge'as ir Nesselmannas visai pamatuotai perteikė poeto sugalvotą pavadinimą: abu vertėjai duoda vienodą antraštę „Der Röter auf dem Jahrmarkt“ (Christian Donalitiuis, *Litauische Dichtungen nach den Königsberger Handschriften mit metrischer Übersetzung, kritischen Anmerkungen und genauem Glossar herausgegeben*

Toliau poetas sukuria vaizdingų paveikslų eilę, sudėtą iš keturių šuns nuotykių mieste epizodų. Atbėgęs į miestą, Rudikis vikriai šmurkšteri tarp prekiautojų, bando užlipti į vieną kioską, bet gauna į kailį. Scenelė gana gyva: nuo smūgio šuo dvilinkas nusirita nuo laiptų. Paskui detalai vaizduojamas kurpius, batų vagystė ir lazdos smūgis Rudikiui į sprandą. Vaitojantis šuo nuskuba pas kepėją, tačiau ir ten *su pagaliu gavo per strėnas* (RJ 20). Ketvirtas epizodas vyksta pas mėsininką. Jis labai raiškus: šuo iš anksto laižydamasis pamažėle slenka nusigriebti kokio žarngalio, bet palydi uodegą: mėsininkas, visa *gerai iš tolo matydams* (RJ 27), nieko nelaukęs, ją nukerta. Pasakojimas baigiamas dviejų eilučių ironiška užsklanda, kurioje grįžęs namo Rudikis vadinamas pavaišintu, o vaisės mieste – nuostabiomis: *Taip čestavots jisai iš turgaus vėlei pargrižo / Ir česnies dyvinos bei turgaus tankiai minėjo* (RJ 30). Veiksmo ir epizodų kaitos požiūriu ši pasakėčia yra dinamiškiausia iš visų šešių Donelaičio pasakėčių. Be to, aprašydamas keturis kartus pakartotą iš esmės tą patį Rudikio veiksmą – bandymą ką nors nusičiupti, – Donelaitis sukuria vis kitokį vaizdą. Net šuns nuvaikymo įnagis pateikiamas vis kitas: mastas, kucius, pagalys ir galop neįvardytas, bet numanomas kirvis. Pasakėčioje randame vaizdingų žodžių ir sakinių: *kampus belindodami; išpliekts; išsižiojęs nutvėrė; betykodams nasrus jau gatavus laižo; nuplikė; artyn pagriebti vis slenka; rasi kokį žarngalį gausiąs; šlubuodams vos iš vietos išėiti galėjo*. Vienur (RJ 7) vaizdo raiškiai tarnauja perkeltinė žodžio „nušokti“ reikšmė (*Kad bevaitodamas pas bekerės būdą nušoko*), kitur (RJ 7) tam pasitelkiamas palyginimas (*Lygiai kaip svečias koks į česnij viežlybai kviestas*).

Apie pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ adresatą Jurgis Lebedys rašė taip: „Ši pasakėčia nukreipta prieš kolonistus. Tuo metu kolonistai gyveno šiltose valstiečių pirkiose, versdamiesi svetimu

von G. H. F. Nesselmann, Königsberg: Verlag von Hübner et Maß, 1869, p. 6–8; Christian Donalitiūs' *Littauische Dichtungen*, Übersetzt und erläutert von L. Pasarge, p. 36–40).

geru“; „Rudikis jomarkininks“ – tai kolonistai, apgyvendinti lietuvių pirkiose, įpratę nieko nedirbti ir svetimu geru maitintis“²⁶². Albinas Jovaiša teigė, kad poetas turi galvoje būrus²⁶³. Leonas Gineitis tvirtino, jog pasakėčia yra skirta abstrakčiam adresatui²⁶⁴, tačiau teiginio neišrutuliojo. Mano nuomone, cituotieji mokslininkai yra kiekvienas savaip teisus, tačiau dar labai svarbu pabrėžti, kad pasakėčia „Rudikis jomarkininks“ itin sėkmingai atspindi Apšvietos laikų idėjas.

Immanuelis Kantas, apmąstęs XVIII a. visuomenėje vykusius procesus, parašė traktatą „Kas yra Apšvieta?“ Jis aiškino taip:

Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbst verschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Selbstverschuldet ist diese Unmündigkeit, wenn die Ursache derselben nicht am Mangel des Verstandes, sondern der Entschließung und des Muthes liegt, sich seiner ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Sapere aude! Habe Muth dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! Ist also der Wahlspruch der Aufklärung.²⁶⁵

Pasakėčia „Rudikis jomarkininks“ reiškia tokias pat nuostatas. Joje itin akcentuojama mintis, kad deramą elgseną nulemia protas ir supratimas. Visame kūriniolio tekste poetas išdėstė su mąstymu susijusias sąvokas „glūpas“, „mislyti“, „durnai“, „glūpai“, „dingoti“, „naras“, „protas“. Žodį „mislyti“ randame pavartotą 4 kartus (beje, kitose pasakėčiose jo nėra), žodį „protas“ – 3 kartus, žodį „glūpas“ – irgi

²⁶² Jurgis Lebedys, *Senoji lietuvių literatūra*, Vilnius: Mokslas, 1977, p. 213; Idem, *Lituanistikos baruose*, t. 1, Vilnius: Vaga, 1972, p. 217.

²⁶³ Albinas Jovaiša, „Moralės kriterijai K. Donelaičio kūryboje“, in: *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993, p. 8.

²⁶⁴ Leonas Gineitis, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 255.

²⁶⁵ Cituojama iš: Immanuel Kant, „Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?“, *Berlinische Monatsschrift*, Bd. 4, Berlin: Haude und Spener, 1784, Zwölftes Stück, p. 481–494, prieiga per internetą: [de.wikisource.org/wiki/Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?](http://de.wikisource.org/wiki/Beantwortung_der_Frage:_Was_ist_Aufklärung?) „Apšvieta yra žmogaus išėjimas iš nepilnavertiškumo, dėl kurio yra kaltas jis pats. Nepilnavertiškumas yra nesugebėjimas naudotis savo protu, nevadovaujant kitam. Žmogus dėl šio nepilnavertiškumo kaltas tuomet, kai jo priežastis yra ne proto, bet pasiryžimo ir drąsos naudotis savo protu, nevadovaujant kitam, trūkumas. Sapere aude! Turėk drąsos naudotis savo protu! Toks yra Apšvietos šūkis.“ Vertė straipsnio autorė.

3 kartus, po 2 kartus pavartoti žodžiai „dingoti“, „naras“, „glūpai“. Žodis „durnai“ pavartotas 1 kartą. Tad iš viso su mąstymo bei protavimo procesu yra susiję 17 žodžių. Net 5 kartus žodžiai „mislijo“, „mislydams“, „dingodams“ yra iškelti į hegzometro eilutės pradžią, taigi, rodo poeto siekį juos itin pabrėžti. Šuo blogai elgiasi todėl, kad jam trūksta supratimo. Vadinasi, Donelaitis šioje pasakėčioje išsako tą pačią, kaip ir Kantas, Apšvietos amžiui būdingą proto aukštinimo idėją. Jau minėjome, kad mintis, jog gyvūnas nukentėjo dėl kvailumo, glūdėjo ir Aviano pasakėčioje, bet Donelaitis šioje pasakėčioje ją akcentuoja daug smarkiau, matyt, todėl, kad ji jam itin rūpėjo, kad buvo labai populiarį jo laikais.

Proto aukštinimo mintis itin pabrėžiama morale. Moralas užima 19 iš 49 pasakėčios eilučių, taigi, sudaro 40% teksto. Ir dėl šios, ir dėl kitų pasakėčių moralų ilgumo Donelaičiui tyrėjų ne sykį priekaištauta²⁶⁶. Teigiama, kad poetas į moralus sudeda visus galimus pamokymus ir dažnai pakartoja tai, kas yra pačiame vaizde, kad moraluose aiškinamos visiems gerai žinomos tiesos. Šie teiginiai yra teisingi, bet neteisinga yra, mano nuomone, jų pejoratyvinė konotacija. Įsigilinus į šią pasakėčią paaiškėja, kad ilgas jos moralas yra visiškai pamatuotas. Pasakėčios tekste Donelaitis pateikia keturis kvailų Rudikio poelgių pavyzdžius. Morale poetas ne tik susumuoja, apibendrina pasakytus vaizdus bei mintis, bet ir eina toliau. Čia sutelkta daugiau kaip pusė (9 iš 17) protavimo sąvoką išreiškiančių žodžių. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad moralas sudėtas iš dviejų beveik lygių dalių. Jis pradedamas pasakotojo kreipiniu į vagiliautoją. Poetas ragina išgirsti pasakėčios prasmę ir pabrėžia, kad Rudikis buvo nubastas teisingai ir pelnytai, nes ėmė svetimą turtą. Bet tuojau pat priduria, kad ir dideli, ir maži šunys yra kvaili, proto neturintys padarai, todėl jų poelgiai nelaikytini nuodėme. Kas kita – žmogus. Donelaitis du

²⁶⁶ Jurgis Lebedys, *Senoji lietuvių literatūra*, p. 215; Eugenija Ulčinėaitė, Albinas Jovaišas, *Lietuvių literatūros istorija. XIII–XVIII amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 445; Motiejus Miškinis, *Lietuvių literatūra*, Kaunas: Šviesa, p. 137.

kartus pakartoja žodį „žmogus“, išskeldamas jį į eilutės pradžią ir tokiu būdu pabrėždamas: *Ale žmogus* (RJ 37); *Toks žmogus* (RJ 39). Savaiame suprantama, jog žmogus – protinga būtybė, todėl tuo atveju, kai jis turi piktų užmačių (poeto žodžiais tariant, *smarkus*), kai daro kitam bloga, jo poelgis sutepa nuodėme sielą ir užtraukia didelę pasaulietinę bausmę: *nupelno grieką ir galges* (RJ 39). Taigi pirmoje moralo pusėje akcentuojama neprotingo gyvūno ir protingos būtybės žmogaus priešprieša. Antrąją moralo dalį poetas pradeda raginimu pasiimti iš šios pasakėčios dar daugiau pamokytinų dalykų. Jis vėl primena Rudikio nuotykius turguje, dar syki pabrėžia gyvūno proto stoką: *Šuo glūpai kaip naras koks į turgų nubėgo / Ir drąsiai, be proto, tuo išsižiojęs nutvėrė* (RJ 41 – 42). Toliau poetas ir supriešina žmogų su gyvūnu, ir tučtuojau sulygina:

Ar geriaus tūls slunkiūs, žmogišką protą turėdams,

Ar geriaus, sakau, kaip šitas rudikis elgias? (RJ 44 – 45)

Į poeto klausimą galima numanyti tik neigiamą atsakymą: ne, dažnas žmogus, protinga būtybė, elgiasi ne geriau už neprotingą gyvūną. Kitoje eilutėje vagiliaujantiems valkatoms apibūdinti Donelaitis pavartoja žodį „lindoti“: *Ir kampuos belindodami tikt gatavo griebia* (RJ 47). Šiuo žodžiu poetas tris kartus yra apibūdinęs gyvūnų tūnojimą: vieną kartą – žiemą pasislėpusios lakštingalos (PL 91), du kartus – mėšlavabaliu (PŠ 15, 35), ir tik šioje vietoje jis skirtas apibūdinti žmogui. Humoristinio Šimelpenigio eilėraščio palyginime „lindos kaip šikšnosparnis“ žodis „lindoti“ irgi pirmiausia nusako gyvūno kiūtoją. Taigi, cituotoje eilutėje žodžiu „lindoti“ apibūdinamas nedorėlius vagis, Donelaitis juos tarsį prilygina gyvūnams, taip tęsdamas protingos būtybės nuvainikavimo mintį. Kitaip tariant, Donelaitis antroje moralo pusėje parodo, jog žmogus, nesivadovaujantis jam duota galimybe elgtis protingai, arba, pasak Kanto, nesiryžtantis elgtis protingai, nusirita ligi gyvūno. Tačiau tam tikrą išeitį poetas vis dėlto siūlo. Tinginys gali virsti žmogumi, pradėjęs dirbti. Pačioje moralo pabaigoje iškyla lietuvių valstiečių mentalitetui būdinga darbo etoso

idėja, sutampanti su protestantizmo raginimais dirbti, būti darbštiesiems. Poetas iš pradžių ištaria žodį „darbas“, o paskui energingai ragina eiti dirbti: *Eik, tinginy, eik dirbt, pelnykis viežlybai duoną* (RJ 48). Lygiai tokia pat eilutės pradžia randame „Pričkaus pasakoje“: *Eik, tinginy, eik dirbt! kam stovi taip išsižiojęs?* (PP 187). Panašios mintys skamba ir *Metuose*. Poetas pabrėžia, kad darbas pirmiausia yra egzistencijos pagrindas: *Darbo reik, nės taip kožnam Dievs paliepė valgyt* (RG 376). Jis nurodo, kad dirbti – būrų dalia: *Ne tingėt, bet dirbt liepei, kaip puolasi būrams* (VD 225). Tačiau būtent vargingas valstietiškas darbas daro žmogų žmogumi, protinga būtybe: *Tad nedvyvykis, kad kartais drimelį puikų / Zaunijant girdi. Jis taip glūpai nedarytų, / Kad jo tėvs jį būt mūsų darbus dirbt pamokinęs* (VD 302 – 304).

Tad šios pasakėčios moralas nėra beprasmis. Priešingai, jis turtin- gas minčių, o joms išsakyti reikėjo ir netrumpo teksto. Apie tai, kad moralas yra ypatingas tekstas, signalizuoja ir hegzametas: pentemi- merinė cezūra vyravo pasakojimo dalyje, o čia randame daugiausia kitokias cezūras. Truputį kitoks metras itin išryškina pamokomuosius pasakotojo žodžius. Pasakotojas vieną kartą buvo pasirodęs ir pasa- kojimo dalyje: *Bet dabokit tiktai, // kaip jam dyvinai pasidarė* (RJ 8). Beje, ši eilutė yra šiek tiek panaši į *Metų* ir kitų pasakėčių eilutes: *Ale dabok tiktai, kaip veikia ji nusilenktų* (VD 289); *Bet dabokim tiktai, ar svieto būdas geresnis* (LGČ 69); *Ale dabokit dar toliaus, kas čia pasidarė* (RG 717); *Tikt dabok, kas bus, kad stipdams rasi rokundą* (AG 26). Visų cituotų vietų nuostata didaktinė, trijų eilučių pamokymai plaukia iš autoriaus, vienos – iš Pričkaus lūpų. Šios pasakėčios morale pasirodęs autorius kalba emocingai. Iš pradžių jis kreipiasi į vaizdingai išpliektu pavadintą vagį šaukiamuoju sakiniu *Tu, išpliekts vagie, girdek, ką pasaka sako!* (RJ 31). Energingas kreipinys išlaikomas keturias eilutes (RJ 31–34). Toliau primygtinis pamokymas du kartus išreiškiamas veiksmožodio „sakyti“ pirmojo asmens forma: *Toks žmogus, sakau, // nupelno grieką ir galges* (RJ 39); *Ar geriaus, // sakau, // kaip šitas rudikis elgias?* (RJ 45). Paskui aistringą pasakotojo norą pabrėžti pamokymą

išsako pakartojimas *Ar geriaus*, o pasakėčios pabaigoje nuskamba itin emociingas kreipinys į tinginį, išreikštas vienu tiesioginės nuosakos ir keturiais liepiamosios nuosakos veiksmažodžiais. Žodžio „pelnyti“ pakartojimas čia itin akcentuoja pelnytai gaunamą uždarbį. Moralo emocijas šiek tiek pristabdo lėtas kalbėjimo tempas, nes daugelis moralo eilučių turi po dvi cezūras. Tačiau, antra vertus, lėtai sakomos mintys tampa ryškesnės.

Dar Aristotelis buvo pabrėžęs, kad geras pasakėčias gali kurti tik toks žmogus, kuris įžvelgia panašius skirtingų reiškinių bruožus ir kuris geba pasiremti filosofija (Arist. Rhet. 1 394a). Abi šias ypatybes Donelaitis pademonstravo, sukurdamas puikų kūrinėlį „Rudikis jomarkininks“.

IŠVADOS

1. Apžvelgus antikinės ir vėlesnių laikų įvairių tautų pasakėčias, lygiai tokio pat siužeto, kaip „Rudikis jomarkininks“, nerasta. Šiokių tokių bendrų bruožų ši pasakėčia turi tik su Aviano pasakėčia apie šerną. Taigi, kol neįrodyta kitaip, reikėtų manyti, kad „Rudikio jomarkininko“ siužetą sugalvojo Donelaitis.

2. Akcentinės (dar vadinamos tonine) eilėdaros požiūriu, pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ hegzametras yra taisyklingas. Kadangi vyrauja spondėjinės pėdos, tai „Rudikiui jomarkininkui“ būdingas lėtas ir neskubus vyksmas. Poetas dažniausiai renkasi nuo seno laikytą gražiausia ir ypač romėnų itin pamėgtą pentemimerinę cezūrą. Retsykais įterpiama kitos rūšies cezūrų. Tarp 49 pasakėčios eilučių kitokias cezūras randame 8-iuose eilutėse. Įvairios cezūros, poeto sąmoningai ar nesąmoningai sukongcentruotos pasakėčios pabaigoje, itin išryškina moralo tekstą, atkreipia į jį dėmesį. Be to, čia daugelis eilučių turi po dvi cezūras, tad kalbėjimo tempas dar labiau sulėtėja, o pamokomieji poeto žodžiai tampa itin ryškūs. Taigi, pasakėčios „Rudikis jomarkininks“ eilėdara yra brandi ir nusipelniusi gero

įvertinimo. Tad pirmiausia Nesselmanno²⁶⁷ pasakytas ir vėliau kitų mokslininkų jokiu tyrimu neparemtas, bet kažkodėl atkakliai kartojamas teiginys, jog hegzometro atžvilgiu Donelaičio pasakėčios yra menkesnės už *Metus*.²⁶⁸ Šiai pasakėčiai netinka. Joje neradome nė vienos nevykusios eilutės.

3. Pasakėčia „Rudikis jomarkininkas“ yra žodinga: apie 60 % pasakėčios žodyno nesikartoja, poetas pasitelkia vis naujus žodžius. Itin retų, kituose Donelaičio kūrinuose nerandamų, tik šioje pasakėčioje vieną ar du sykius pavartotų žodžių yra 28. Šie žodžiai nėra kuo nors ypatingi, bet jie reikšmingi jau tuo, kad yra reti, kituose kūrinuose nepakartoti. Čia – vienintelis jų vartojimo atvejis visoje Donelaičio kūryboje. Tai žodžiai: „artyn“, „bekerė“, „būda“, „dovanai“, „duoti“ (reikšmė: mušti), „galgės“, „geriaus“, „griebti“, „įbėgti“, „įkopti“, „išpliekti“, „jomarkininkas“, „kromas“, „kromininkas“, „kurpius“, „mastas“, „nukirsti“, „Rudikis“, „slunkius“, „strėnos“, „šikšna“, „šlubuoti“, „tada“, „tavoras“, „trepai“, „turgus“, „turtas“, „žarnagalys“. „Rudikio jomarkininko“ pasakėčios leksika itin glaudžiai prisiliejusi ir prie *Metų*, ir prie kitų pasakėčių leksikos. Didžiąją daugumą (117) šios pasakėčios žodžių randame ir *Metuose*, ir kitose pasakėčiose. Apie ketvirtadalis žodžių (56) yra bendri *Metams* ir „Rudikiui jomarkininkui“, kitose pasakėčiose jų nėra. Tokių žodžių, kurie pavartoti tik „Rudikyje jomarkininke“ ir kitose pasakėčiose, bet jų nėra *Metuose*, terandame tik 5.

Nors stokodami senosios raštijos žodyno, ne visada galėjome nustatyti visų šios pasakėčios žodžių vartojimo aplinkybes, bet straipsnyje pateikta iš šen bei ten sulasiota net ir nepilna medžiaga leidžia daryti išvadą, kad kūrinėlio leksika apskritai ne itin skiriasi nuo Donelaičio pirmtakų ir jo amžininkų, kad didžioji dauguma kūrinėlio žodžių buvo jau pavartoti anksčiau.

²⁶⁷ Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann, „Vorrede“, in: Christian Donalitus, *op. cit.*, p. IX.

²⁶⁸ Mykolas Biržiška, *op. cit.*, p. 26; Idem, „Duonelaitis Kristijonas“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 7, Kaunas: Spaudos fondas, 1939, p. 207–208; *Lietuvių literatūros istorija*, t. 1, p. 257; Motiejus Miškinis, *op. cit.*, p. 135; Leonas Gineitis, *op. cit.*, p. 265.

Tyrimo medžiaga rodo, kad pasakėčiai „Rudikis jomarkininks“ netinka nuo Nesselmanno laikų iš vienos į kitą knygą keliaujantis jokiais įrodymais neparemtas teiginys²⁶⁹, kad pasakėčios atsilieka nuo *Metų* kalbos požiūriu. Kadangi teiginio autoriai jo nesukonkretina, sunku pasakyti, ką jie turi galvoje. Svetimybų (jos sudaro apie 15% visų pasakėčios žodžių) rodiklis šioje pasakėčioje yra žemesnis už bendrą Donelaičio kūrinų svetimų žodžių rodiklį: Kabelka nurodo, jog kitų kalbų žodžiai sudaro apie 18% visų poeto pavartotų žodžių²⁷⁰. Netaisyklingų formų ar junginių šioje pasakėčioje labai nedaug. Vietoje dabartinio inesyvo vieną kartą pavartotas prielinksnis „ant“ su kilmininku buvo būdingas ir *Metams*. Veiksmažodį „laikyti“ su prielinksniu „per“ ir vardažodžio galininko linksniu poetas vartojo ir *Metuose*. Daugiau kalbos taisyklingumo požiūriu „Rudikiui jomarkininkui“ nieko negalima prikišti.

4. „Rudikis jomarkininks“ yra talentingai parašyta pasakėčia. Pritaikius jai Gottholdo Ephraimo Lessingo pasakėčios teoriją²⁷¹, išeitu, kad ji priskirtina prie sudėtingųjų pasakėčių, nes turi dvigubą apibendrinimo laipsnį: viena vertus, remiasi tikroviškai atrodančiu nuolatos vagiliaujančio, nutveriamo, nupliekto šuns vaizdu, kurį lengva abstrahuoti, pritaikant tikrovėje pažįstamam kokiam nors vagiliui. Antra vertus, be šio apibendrinimo, vyksta kitas: pasakėčios tekste glūdi Apšvietos amžiui būdingas numanomas teiginys apie žmogaus, protingos būtybės, pareigą vadovautis protu ir dorai elgtis. Atviru tekstu šis teiginys pabrėžiamas morale.

Iteikta: 2012-06-14

Priimta: 2012-09-12

²⁶⁹ Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann, *op. cit.*, p. IX; Mykolas Biržiška, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*, p. 26; Idem, „Duonelaitis Kristijonas“, p. 207–208; Motiejus Miškinis, *op. cit.*, p. 135; *Lietuvių literatūros istorija*, t. 1, p. 257; Leonas Gineitis, *op. cit.*, p. 265.

²⁷⁰ Jonas Kabelka, *op. cit.*, p. 22.

²⁷¹ Lessing Gotthold Ephraim, *Abhandlungen über die Fabeln*, Wien: Verlag von Carl Graeser, 1887.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Aesopi fabularum celeberrimi. Autoris vita. Fabellae Aesopicae plures quadringentis, quaedam prius etiam, multa nunc primum editae, omnes autem orationis convenienter et aequabili veluti filo pertextae a Ioachimo Camerario Pabergensi, Tubingae: ex officina Ulrici Morhardi, Anno 1538, mense Septembri.

Aisopas arba Pasakos iš grykonių kalbos perguldytos per D. L. Rhesa su pridėjimu kelių naujų pasakų, Karaliaučiuje: Išspausdintas ir parduodamas pas Augustą Artungą, 1824.

BIRŽIŠKA MYKOLAS, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*, Kaunas: „Vairo“ bendrovės leidinys, 1927.

BRETKŪNAS JONAS, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mokslas, 1983.

BRODOVSKIS JOKŪBAS, *Lexicon Germanico–Lithuanicum et Lithuanico–Germanicum*, parengė Vincentas Drotvinas, t. 3, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009.

BUKANTYTĖ EGLĖ, *Martino Lutherio Naujojo testamento (1522 – 1546) įtaka Jono Bretkūno Naujojo testamento vertimui (1579 – 1580) sintaksės aspektu*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

Das Jabr in vier Gesängen. Ein ländliches Epos aus dem Litthauischen des Christian Donaleitis, genannt Donalitius, in gleichem Versmaß ins Deutsche übertragen von D.L.J. Rhesa, prof. d. Theol., Königsberg: gedruckt in der Königl. Hartungschen Hofbuchdruckerei, 1818.

Daukšos Mikalojaus *1595 metų katekizmas*, parengė Vida Jakštienė ir Jonas Palionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.

DONALEITIS CHRISTIAN, *Litauische Dichtungen*: Erste vollständige Aufgabe mit Glossar, Von. Aug. Shleicher, St. Petersburg, 1865.

DONALITIUS CHRISTIAN, *Littauische Dichtungen* nach den Königsberger Handschriften mit metrischer Übersetzung, kritischen Anmerkungen und genauem Glossar herausgegeben von G. H. F. Nesselmann, Königsberg: Verlag von Hübner et Maß, 1869.

Donalitius Christian' Littauische Dichtungen, Übersetzt und erläutert von L. Passarge, Halle a. S.: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1894.

DONELAITIS KRISTIJONAS, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977.

DONELAITIS KRISTIJONAS, *Metai ir pasakėčios*, Vilnius: baltos lankos, 1994.

Fabeldichter, Satiriker und Popularphilosophen des 18. Jahrhunderts, Herausgeben von Dr. J. Minor, Berlin und Stuttgart: Verlag von W. Spemann, 1873.

Fabellae Aesopicae quaedam notiores, et in scholis usitatae, partim excerptae de priori editione, partim nunc primum compositae a Ioachimo Camerario, Dantisci: Typis Hunefeldianis, 1693.

Fabellae Aesopicae quaedam notiores, in scholis usitatae; Partim excerptae, partim nunc primum compositae a Ioachimo Camerario, Dantisci: Sumptibus Georgii Försteri, 1651.

GAIDE FRANÇOISE, „Les sours“, in: Avianus, *Fables*, Paris: Les Belles Lettres, 1980, p. 38–45.

GELLERT CHRISTIAN FÜRCHTEGOTT, *Fabeln und Lieder*, Frankfurt am Main: Insel Verlag, 1986.

Giesmės dangaus miestui. XVI–XVIII amžiaus lietuvių bažnytinių giesmių antologija, parengė Dainora Pociūtė-Abukevičienė, Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.

GINEITIS LEONAS, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius: Vaga, 1990.

GIRDENIS ALEKSAS, „Metų“ hegzametras“, in: *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993, p. 60–96.

JOVAIŠAS ALBINAS, „Moralės kriterijai K. Donelaičio kūryboje“, in: *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Vaga, 1993.

KABELKA JONAS, *Kristijono Donelaičio raštų leksika*, Vilnius: Mintis, 1964.

La Fontaine de Jean, *Oeuvres. Révue sur les plus anciennes impressions et les autographes et augmentée par M. Henri Régnier*, Paris: Librairie Hachette, 1925.

LEBEDYS JURGIS, *Senoji lietuvių literatūra*, Vilnius: Mokslas, 1977.

Lessing Gotthold Ephraim, *Abhandlungen über die Fabeln*, Wien: Verlag von Carl Graeser, 1887.

Lietuvių kalbos institutas, *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.

Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija, t. 1: *Feodalizmo epocha*, redagavo Kostas Korsakas ir Jurgis Lebedys, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957.

LUTHER MARTIN, *Dichtungen*, Leipzig: F. U. Brockhaus, 1883.

MIŠKINIS MOTIEJUS, *Lietuvių literatūra*, Kaunas: Šviesa, 1990.

PALIONIS JONAS, *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004.

PALIONIS JONAS, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis, 1967.

ALGIRDAS SABALIAUSKAS, *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslas, 1990.

SLAVIŪNAS ZENONAS, „Kristijono Donelaičio ryšiai su tautosaka“, in: *Kristijonas Donelaitis: Pranešimai, straipsniai, archyvinė medžiaga*, (*Literatūra ir kalba*, t. 7), Vilnius: Vaga, 1965, p. 103–119.

Szeszes Pasakas Symona Stanewiczesa žemaycze. Yr antras szeszes Kryžža Donalayczia lituwynynka prusa, Wylniuje: Spaustuwoj B. Neumana, Metuse 1829.

Štaurės Lietuvos pasakos, surinko Matas Slančiauskas, Vilnius: Vaga, 1974.

ŠIRVYDAS KONSTANTINAS, *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Dictionarium trium linguarum*, Vilnius: Mokslas, 1979.

Šulco Jono *Ezopo pasakėčios*, parengė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

THIELE GEORG, *Der Lateinische Äsop des Romulus und die Prosa-Fassungen des Phädrus: Kritische Text mit Kommentar und einleitenden Untersuchungen*, Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1910.

TETZNER FRANZ, „Kristijonas Donelaitis iš Lazdynėlių“, in: *Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*, (*Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 13), parengė Leonas Gineitis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 130–140.

URBAS DOMINYKAS, *Martyno Mažvydo raštų žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

VALIULYTĖ ELENA, *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

ULČINAITĖ EUGENIJA, Jovaišas Albinas, *Lietuvių literatūros istorija. XIII–XVIII amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.

ZINKEVIČIUS ZIGMAS, *Lietuvių kalba XVIII–XIX a.*, Vilnius: Mokslas, 1990.

Dalia Dilytė

THE ORIGINAL FABLE “RUDIKIS JOMARKININKS”¹
 BY KRISTIJONAS DONELAITIS

Summary

Nor among the Antiquity, nor among the Medieval, neither among the Renaissance or Enlightenment fables of various nations there were found equally the same subject as *Rudikis Jomarkininks*. Some common features this fable shares only with the fable by Avianus about a wild boar. Thus, until no other evidence, it would be correct to think that Donelaitis himself created a subject of *Rudikis Jomarkininks*.

The fable *Rudikis Jomarkininks* especially underlines an Enlightenment thought that a reason and understanding determines a proper behavior. In the all text of the fable the poet set notions related to thinking (‘to think’, a ‘reason’, ‘stupid’, ‘simply’; *Lith.* ‘glūpas’, ‘mislyti’, ‘durnai’, ‘glūpai’ ‘dingoti’, ‘naras’, ‘protas’). We find the word ‘mislyti’ (to think) used 4 times, the word ‘protas’ (a reason) – 3 times, the word ‘glūpas’ (stupid) – also 3 times, by 2 times there were used the words ‘dingoti’ (to think), ‘naras’ (fool), ‘glūpai’ (simply). The ‘durnai’ (simply) was used 1 time. Thus, totally there are 17 words linked to a process of thinking and reasoning. Actually five times the words ‘mislijo’ (thought), ‘mislydams’, ‘dingodams’ (thinking) are set to the beginning of a hexameter verse, thus, it shows an objective of a poet to especially emphasize them. A dog behaves badly because it lacks understanding. Consequently, in this fable Donelaitis tells the same as Immanuel Kant idea of aggrandizing mind characteristic to the Age of Enlightenment. The idea of aggrandizing mind is especially emphasized in the moral. In the moral the poet sums up, generalizes given views and thoughts, but goes further. More than a half of the words (9 out of 17) meaning a notion of reasoning are concentrated here. A human being is a clever one that is why in the case when he has angry designs, when commits evil to the other, his misconduct makes his soul dirty and carries a big secular punishment: *nupelno*

¹ “Red-haired Dog Marketer”.

*grieką ir galges*² (RJ39). Donelaitis equals reprobate thieves to animals in such a way continuing an idea of dethronement of rational being. In other words, in the moral Donelaitis shows that a human being not taking into consideration given to him possibility to behave reasonably or, according to Kant, hesitating to behave reasonably degrades to animal. However, the poet suggests a certain way out. An idler can become a man once he begins to work.

Donelaitis tells out these thoughts by fine hexameters. From the standpoint of view of accent (otherwise called tone) versification, the hexameter of the fable *Rudikis Jomarkininks* is regular. Because the spondaic feet dominate, for *Rudikis Jomarkininks* it is characteristic slow and unhurried run. The poet most often chooses the pentameric caesura that from the old times was treated as mostly beautiful and was especially bellowed by the Romans. Sometimes caesuras of other kinds are inserted as well. In 49 verses of the fable we find different caesuras in 8 verses. The poet concentrated (deliberately or not) various caesuras at the end of the fable especially emphasizing the moral of the text, paying attention to it. Beyond this, here many verses have by 2 caesuras each; that is why a movement of talking becomes even slower, and didactic words of the poet become particularly clear. Thus, the versification of the fable *Rudikis Jomarkininks* is mature and deserves good evaluation. That is why the proposition first told by Nesselmann³ and later did not confirmed by the other scientists in any research, but somehow insistently repeated, that from the view of hexameter Donelaitis's fables are inferior than his poem *Metai (The Seasons)*⁴], does not fit to this fable. We did not find any single infelicitous line in the fable.

² "Carries a sin and a wheel".

³ Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann, „Vorrede“, in: Christian Donalitus, *Litauische Dichtungen nach den Königsberger Handschriften mit metrischer Übersetzung, kritischen Anmerkungen und genauem Glossar* herausgegeben von G. H. F. Nesselmann, Königsberg: Verlag von Hübner et Maß, 1869, p. IX.

⁴ Mykolas Biržiška, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*, Kaunas: „Vairo“ bendrovės leidinys, 1927, p. 26; Idem, „Duonelaitis Kristijonas“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 7, Kaunas: Spaudos fondas, 1939, p. 207–208; *Lietuvių literatūros istorija*, t. 1: *Feodalizmo epocha*, redagavo Kostas Korsakas ir Jurgis Lebedys, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957, p. 257; Motiejus Miškinis, *Lietuvių literatūra*, Kaunas: Šviesa, p. 135; Leonas Gineitis, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 265.

The research material shows that for the fable *Rudikis Jomarkininks* do not fit the proposition⁵ not supported with evidence wayfaring since the Nesselmann time from one book to other that fables stand behind of *Metai* in respect of language. A rate of barbarisms (they comprise nearly 15% of all the words of the fable) in this fable is lower than the general rate of barbarisms in all the creations by Donelaitis: Kabelka points out to the fact that the words from other languages make nearly 18% of the words used by the poet⁶. There are very few irregular forms or combinations in this fable. Instead of current inessive the preposition 'ant' (on) with genitive there was used once, but it was characteristic for *Metai* as well. Also, the poet used a verb 'laikyti' (to regard) with a preposition 'per' (as) and a nominal accusative in *Metai*. No more critics can be applied to *Rudikis Jomarkininks* in respect to grammaticality of language.

Rudikis Jomarkininks is the skillfully written fable. To apply a fable theory by Gotthold Ephraim Lessing⁷ to it, it would look that it should be classified as a complex fable, because it has a twofold degree of generalization: on the one hand, it is grounded on a realistic image of a permanently thieving, being gripped, being thrashed dog, which can easily be prescinded applying it to a some sneak-thief known in reality. On the other hand, apart of this generalization the other one takes place as well: the text of the fable contains an implied proposition characteristic to the Age of Enlightenment about duty of a man, rational being, to conduct himself according to reason and to keep straight. Directly this proposition is underlined in the moral.

⁵ Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann, *op. cit.*; Mykolas Biržiška, *Duonelaičio gyvenimas ir raštai*; Idem, „Duonelaitis Kristijonas“; Motiejus Miškinis, *op. cit.*; *Lietuvių literatūros istorija*, t. 1; Leonas Gineitis, *op. cit.*

⁶ Jonas Kabelka, *Kristijono Donelaičio raštų leksika*, Vilnius: Mintis, 1964, p. 22.

⁷ Lessing Gotthold Ephraim, *Abhandlungen über die Fabeln*, Wien: Verlag von Carl Graeser, 1887.